

VARHAISKASVATUSTYÖN MUUTOKSIA TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUSTEN
JA VALTAKUNNALLISTEN VARHAISKASVATUSTA OHJAAVIEN
LINJAUSTEN VALOSSA

Hanna Pöyhönen

Opinnäytetyö, kevät 2012

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu,

Kuusankoski

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettaja kelpoisuus

Niina Roini

Opinnäytetyö, kevät 2012

Diakonia- ammattikorkeakoulu, Diak Itä,

Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettaja kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Pöyhönen Hanna. Kuusankoski, kevät 2012, 52s, 1 Liite
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Kuusankoski. Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettaja kelpoisuus

Roini, Niina. Pieksämäki, kevät 2012.
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettaja kelpoisuus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kuinka varhaiskasvatuksen työntekijöiden työ on heidän omasta mielestään muuttunut. Lisäksi selvittää, kuinka valtakunnalliset ohjeistukset varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluiden tuottamisessa on muuttunut ensimmäisen vuonna 1975 julkaistun jälkeen.

Opinnäytetyö on laadullinen opinnäytetyö, joka pohjautuu teemahaastatteluun varhaiskasvatuksen pitkäaikaisille työntekijöille. Opinnäytetyö sisältää yhteenvedon tehdyistä haastatteluista sekä vertailut valtakunnallisista julkaisuista. Lisäksi tarkastellaan näiden kahden tutkimusongelman vaikutusta toisiinsa.

Teoreettisen viitekehyksen tarkoituksena on kertoa mitä varhaiskasvatus on ja miten päivähoito on kehittynyt Suomessa. Tarkastelun kohteena on myös kuinka perheiden ja yhteiskunnan muutos näkyvät päivähoidossa sekä kuinka päivähoito on kehittynyt nykyiseen malliinsa.

Tutkimuksessa selvisi, että valtakunnalliset linjaukset on muuttunut sisällöltään laajemmiksi, eikä ole enää niin yksityiskohtaisia ohjeiltaan. Työntekijät kokivat työnsä muuttuneen enemmän vanhempien kanssa tehtäväksi yhteistyöksi. Haastatteluissa sekä julkaisujen vertailuissa tuli selkeästi ilmi moniammatillisen yhteistyön merkittävä lisääntyminen.

Avainsanat: Varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelma, esiopetussuunnitelma, päivähoito, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Pöyhönen Hanna. Kouvola, 52p., 1 appendix. Language: Finnish. Kuusankoski, Spring 2012. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services + A kindergarten teacher qualification

Roini, Niina. Pieksämäki.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services + A kindergarten teacher qualification.

The aim of this thesis was to investigate how employees of childhood education have experienced changes in their work through time. We also investigated what kind of changes there have been concerning the national childhood education plans and pre-school plans after the ones made in 1975.

Our study is a qualitative thesis and the data was collected by interviewing long-term employees in early childhood education. This thesis includes a summary of interviews and comparisons of national childhood education plans. We also investigate the effect these two research problems have on each other.

The concept in this thesis is childhood education and history of day care in Finland. In this study have also investigated how changes in society and families can be seen in day care.

The main results clearly indicate that the latest childhood education plans are not as detailed as the first plans. A conclusion seems to be that collaboration between employees of day care and parents is more active than previously. Also multicultural collaboration has increased radically.

Key words: childhood education, childhood education plan, preschool plan, day care, a qualitative thesis

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS.....	7
2.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta.....	7
2.2 Päivähoitohenkilöstön koulutus	8
2.3 Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia	9
2.4 Yhteiskunnan muutokset kasvatustyössä	12
2.5 Esiopetus	13
3 VALTAKUNNALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	15
4 AIEMMAT TUTKIMUKSET	17
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
5.1 Tutkimuksen tavoitteet	19
5.2 Aineiston keruu	20
5.2 Aineiston analyysi	21
6 HAASTATTELUISTA SAADUT TUTKIMUSTULOKSET	23
6.1 Vanhempien kanssa tehtävä työ	23
6.2 Työ ja työmenetelmät	24
6.3 Muutokset lapsissa	25
6.4 Koulutus ja lisäkoulutus	26
7 VERTAILUISTA SAADUT TUTKIMUSTULOKSET	28
7.1 Esiopetussuunnitelmien vertailu.....	28
7.1.1 Esiopetussuunnitelmien erot.....	28
7.1.2 Näkemys lapsesta	29
7.1.3 Näkemys tavoitteista ja sisällöstä	29
7.1.4 Näkemys toiminnasta	30
7.1.5 Näkemys ympäristöstä.....	31
7.2 Valtakunnallisten ohjeistusten vertailu	32
7.2.1 Toiminta päivähoidossa	32
7.2.2 Lapsi päivähoidossa.....	34
7.2.3 Yhteistyö vanhempien kanssa	36
7.2.4 Erityisen tuen tarve	37
7.2.5 Verkostoyhteistyö	38

8 JOHTOPÄÄTÖKSET ...	40
9 POHDINTA	43
9.1 Pohdintaa tutkimuksesta.....	43
9.2 Tutkimuksen jatkaminen	44
9.3 Tutkimuksen eettisyys	45
9.4 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys	46
9.5 Ammatillinen kasvu ja opinnäytetyöprosessi.....	47
LÄHTEET.....	49
LIITE 1. Haastattelukysymykset.....	52

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää kuinka varhaiskasvatuksen pitkäaikaiset työntekijät kokevat työnsä muuttuneen vuosien varrella. Lisäksi vertailemme varhaiskasvatuksen valtakunnallisia linjauksia sekä esiopetuksen valtakunnallisia esiopetussuunnitelmia ja käsittelemme niiden vaikutusta työssä tapahtuneisiin muutoksiin.

Varhaiskasvatussuunnitelmien yleisinä tavoitteina on vanhempien osallisuuden vahvistaminen lapsensa saamissa varhaiskasvatuksen palveluissa, varhaiskasvatushenkilöstön ammatillisen tietoisuuden lisääminen, sekä moniammatillisen yhteistyön tukeminen sellaisten palvelujen kesken, joilla autetaan lasta ja perhettä ennen siirtymistä perusopetuksen piiriin. Yhdessä varhaiskasvatussuunnitelmat ja esi- ja perusopetussuunnitelmat muodostavat kokonaisuuden, jolla lasten kasvua, hyvinvointi ja oppimista pyritään edistämään. (Stakes 2009, 7.)

Tarkastelemme esiopetussuunnitelmia ensimmäisestä alkaen ja vertaamme niitä toisiinsa sekä tuoreimpaan, vuonna 2010 julkaistuun. Varhaiskasvatuksen linjauksia ja perusteita on julkaistu eri nimillä vuodesta 1975 alkaen muutaman vuoden välein, tosin 1990-luvulla varhaiskasvatukselle ei tehty ohjeistuksia. Lakimuutoksia 1990-luvulla kuitenkin tapahtui.

Aihe on ajankohtainen, koska vasta viime vuoden lopulla ilmestyi uusi esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Lisäksi valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien linjaukset ja perusteet ovat merkittävässä roolissa kaikkialla Suomessa.

Aihe on myös tärkeä ammatilliselle kehitykselle, koska opinnäytetyötä tehdessämme ymmärrämme varhaiskasvatuksen historian ja miten se on muuttunut. Lisäksi saamme selville kuinka pidemmän työuran päivähoitossa tehneet työntekijät ovat kokeneet muutokset sekä yhteiskunnassa, että omassa työssään.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan käytännössä lapsuuden aikana tapahtuvaa pedagogista ja kasvatuksellista toimintaa. Toiminta perustuu lasten ja aikuisten keskinäiseen vuorovaikutukseen, sekä aikuisten keskinäiseen yhteistyöhön. (Nummenmaa A 2001, 25–26.)

Varhaiskasvatus perustuu kansalliseen lainsäädäntöön, Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimukseen ja perusoikeussäännöksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 6.)

Vanhemmilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja -oikeus, jota yhteiskunta tukee tarjoamalla erilaisia varhaiskasvatuspalveluita. Varhaiskasvatuspalveluita on laaja valikoima kunnan ja yksityisten järjestämää päivähoitoa sekä esiopetusta. Lisäksi on muuta varhaiskasvatustoimintaa, kuten esimerkiksi järjestöjen ja seurakuntien kerhotoiminta sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 1.)

Yhteiskunta on luonut kattavat järjestelmät, joiden tarkoitus on tukea vastasyntyneiden ja pienten lasten vanhempien mahdollisuutta hoitaa lapset itse kotona. Järjestelmä takaa isyys- ja äitiysrahat sekä isyys-, äitiys- ja vanhempainvapaat kaikille, riippumatta taloudellisesta asemasta. Lisäksi jokaisella perheellä on hoitovapaanmahdollisuus, joka tarkoittaa kotihoidontuen maksamista siihen saakka, kunnes perheen nuorin lapsi täyttää kolme vuotta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 1-3.)

Lain, lasten päivähoitosta, mukaan on vanhemmilla oikeus saada kunnan järjestämä päivähoitopaikka lapsilleen vanhempainrahakauden päätyttyä. Päivähoitopaikka voi olla päiväkodissa tai perhepäivähoidossa ja lain mukaan siihen on oikeus kunnes lapsi siirtyy perusopetukseen, mutta oikeus säilyy tarvittaessa myös tätä vanhemmillekin lapsille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 4.)

Varhaiskasvatusta ja sen pedagogisia tavoitteita ohjaavat erilaiset yhteiskunnalliset painotukset. Yhteiskunnan tavoite on kasvattaa kaikista sen kansalaisista ammattitaitoisia

työntekijöitä. Koulu- ja esiopetuksen tavoitteet on määritelty melko tarkasti, eikä yksittäiselle opettajalle tai koululle ole jätetty juuri pelivaraa. Varhaiskasvatuksessa vastaavaa, tarkkaa pedagogista toimintamallia ei ole, vaan yhteisöille on jätetty varsin paljon valinnan vapautta. (Mikkola & Nivalainen 2009.)

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkoitus laatia varhaiskasvatuksen linjausten pohjalta. Suunnitelman tarkoitus on ohjata varhaiskasvatuksen laadun ja sisällön toteutumista valtakunnallisesti. Linjausten erityisenä painopisteenä ovat päivähoiton, esiopetuksen ja neuvolan yhteistyö ja erityisesti varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaminen sekä henkilöstön ja vanhempien kasvatuskumppanuus. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002, 9.)

Päivähoito on varhaiskasvatuspalvelu, joka yhdistää lasten varhaiskasvatuksen sekä vanhempien oikeuden saada lapselleen päivähoitopaikka. Keskeisenä tehtävänä päivähoitossa pidetään vanhempien tukemista heidän kasvatustehtävässään. Vanhempien kanssa tehtäessä työtä, korostuu ennaltaehkäisevän työn merkitys. Jokaiselle lapsiperheelle kuuluvan palvelujärjestelmän kautta, voidaan aiempaa helpommin ohjata perheitä tarvittaessa myös erityispalveluiden, kuten lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvola, pariin. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002, 4.)

2.2 Päivähoitohenkilöstön koulutus

Päivähoitohenkilöstön koulutuksista on säädetty laissa, Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272. Lastentarhanopettajan ja sosiaaliohjaajan tehtäviin vaaditaan kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, varhaiskasvatukseen suuntautuneen kasvatustieteen kandidaatin tutkinto, maisterin tutkinto tai opistoasteisen lastentarhanopettajan tutkinto. Näihin tehtäviin sopi myös sosiaali- ja ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyvät varhaiskasvatukseen ja sosiaalipedagogiikkaan suuntautuneet opinnot. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272.) Tästä esimerkkinä sosionomi (AMK).

Esiopetusta on aina kelpoinen antamaan henkilö, jolla on kelpoisuus luokanopetukseen. Opetusryhmään, johon ei kuulu perusopetusta saavia oppilaita, kelpoinen on myös hen-

kilö, joka on suorittanut lastentarhanopettajankelpoisuuden tuottava kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon tai lastentarhanopettajan tutkinnon. (Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986)

Asetuksessa (7 § 3-4 mom.) on lisäksi säädetty, että sosiaalikasvattaja, sosiaalialan ohjaaja ja sosionomi (AMK) voivat myös toimia esiopetuksen opettajina. Heillä oli tietyin edellytyksin oikeus hankkia kelpoisuus esiopetuksen opettajiksi suorittamalla opetusministeriön hyväksymät esiopetuksen opinnot (15 tai 20 ov.) tutkinnosta ja työkokemuksesta riippuen. Opintojen suorittamisaika kuitenkin rajattiin asetuksessa siten, että nämä opinnot on pitänyt suorittaa ennen vuotta 2004. Sen jälkeen suoritettujen esiopetuksen opintojen ei enää tuota kelpoisuutta. (OAJ 2012.)

Henkilökunnan ammatillisella osaamisella on suuri merkitys varhaiskasvatuspalveluissa. Moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu erityisesti varhaiskasvatuksessa. Ammatilliseen osaamiseen kuuluu tärkeänä osana yhteistyö lapsen ja hänen perheensä elämäntilanteeseen kuuluvien tahojen kanssa. Keskeinen voimavara on ammattitaitoinen henkilökunta, jonka riittävään koulutukseen ja jaksamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 8.)

Henkilöstön tehtävä varhaiskasvatuksessa on lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen turvaaminen sekä luoda edellytykset päivähoidon ja kodin yhteistyölle. Oleellista on myös vahvistaa vanhempien osallisuutta. Useiden ammattiryhmien saumaton yhteistyö tapahtuu varhaiskasvatuksen työyksiköissä muiden lasta ja perhettä palvelevien yhteisöryhmien kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 8.)

2.3 Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia

Osa elinikäistä oppimista, ja parhaimmillaan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon saumattomuutta kokonaisuutena, on varhaiskasvatus (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 1). Varhaiskasvatus ymmärretään laajemmin kaikkeksi kotona ja sen ulkopuolella tapahtuvaksi kasvatustoiminnaksi, jonka tavoitteena on pyrkiä kehittämään 0–6-vuotiaiden kokonaispersoonallisuutta. Kehittyminen on lapselle sekä henkistä, että fyysistä toimintaa.

Kehittyminen on prosessi eikä pelkkää mekaanista tiedon vastaanottamista. (Brotherus, Hasari & Helimäki 1990, 8-9.)

Kasvatuksen, hoidon ja opetuksen tulisi muodostaa saumaton kokonaisuus, joka tukee jokaisen lapsen yksilöllistä kehitystä, kaikissa koulutuksen ja kasvatuksen vaiheissa. Tarkoituksena kuitenkin on, että jokainen kunta kehittäisi paikallista varhaiskasvatusta, laatimalla oman varhaiskasvatussuunnitelman, valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002, 1.)

Suomalaisen päiväkotij- ja lastentarhapedagogiikan vaiheet on voitu määrittellä neljään vaiheeseen, joista ensimmäinen on fröbeliläisen tradition vaihe, joka sijoittuu 1880-luvulta 1970-luvulle. Fröbeliläinen vaihe alkoi 1800-luvun lopulla, jolloin Suomeen tuli lastentarha-aate ja vaihe kesti 1970-luvulle, jolloin päivähoitolaki tuli voimaan. Perusajatuksena lastentarhoille oli auttaa köyhiä lasten kasvatuksessa ja hoidossa. (Kari-la, Kinos & Virtanen 2001, 61.)

Fröbeliläinen varhaiskasvatusaate levisi nopeasti, ja Suomeen ne välittyivät kansakoulu-laitoksen perustajan Uno Cygnaeuksen välittämänä 1860-luvulla. Cygnaeus ehdotti lastenseimien ja lastentarhojen perustamista jokaisen täydellisen tyttökansakoulun ja opettajaseminaarin ”tyttömallikoulun” yhteyteen. Vuonna 1863 toimintansa aloittikin Suomen ensimmäinen opettajia valmistava seminaari, jonka yhteyteen perustetussa ty-tökansakoulussa oli myös lastentarha ja lastenseimi. Seimi oli tarkoitettu alle 4-vuotiaille ja lastentarha 4–10-vuotiaille. Näin ollen mallikoulu kattoi myös alkuopetusta antavat luokat. (Ojala 1993, 23–24.)

Lastentarha-aatetta ryhtyi Cygnaeuksen kuoleman jälkeen levittämään Hanna Rothman. Rothman ryhtyi perustamaan kansanlastentarhoja, jotka olivat tarkoitettu köyhien per-heiden hoidotta jääneille lapsille. Ensimmäinen kansanlastentarha perustettiin Helsin-kiin vuonna 1888, jolloin myös aloitettiin lastenhoitajien koulutus. Hanna Rothman yhdessä Elisabeth Alanderin kanssa myös käynnisti lastentarhaopettajien koulutuksen vuonna 1892. (Ojala 1993, 26.)

Toisena merkittävänä vaiheena voidaan pitää Tuokiokeskeisyyden vaihetta, joka alkoi päivähoitolain voimaantulon myötä 1970-luvun alussa ja kesti 1980-luvun alkuun. Sil-

loin käsitteet “lastenseimi” ja “lastentarha” muuttuivat ja yhdistyivät päiväkodiksi. Lain myötä luotiin puitteet erilaisten päivähoitomuotojen kehittämiseksi. Lain myötä myös kokopäivähoito lisääntyi merkittävästi, kun siihen saakka kokopäivähoidossa oli vain kolmasosa lapsista. (Karila ym. 2001, 67.)

Päivähoitolain myötä jouduttiin kehittämään henkilöstön koulutusta ja kehittämään esiopetus ja päivähoitojärjestelmiä entistä tarkemmin ja laajemmin. Myös päivähoiton tavoitteita jouduttiin entistä tarkemmin selvittämään ja kehittämään. Aiemmassa vaiheessa erilaista toimintaa järjestettiin hyvin vähän, mutta nyt toimintatuokioita pidettiin entistä useammin ja viikoittaiset teemat otettiin toiminnan avuksi. (Karila ym. 2001, 68.)

Pedagogisen hämmennyksen vaihetta oli 1980-luku, jolloin kasvatustavoitteiden toteutumista ohjattiin oppaiden avulla. Kasvatustavoitekomitea esitti tavoitteiden toteuttamiseksi erilaisia yleisiä linjoja, oppaissa kuitenkin oli hyvin niukasti tietoa pedagogisista aihealueista. (Karila ym. 2001, 70.)

Kasvatustavoitteiden vaikutukset varsinaiseen toimintaan jäivät melko vähäisiksi, mutta 1980-luvulla vahvistui käsitys siitä, että päivähoito kuului osaksi sosiaalipalveluita. Vuonna 1984 päivähoitoa koskevat säädökset liitettiin sosiaalihuoltolakiin ja vuonna 1973 voimaan tullut Laki lasten päivähoidosta jäi omaksi, erilliseksi laiksi. (Karila ym. 2001, 72.)

Sosiaalipalveluksi määrittelemisen sai päivähoiton kuulostamaan aikuisille tarjottavaksi palveluksi, eikä päivähoitoa nähty hoitohenkilökunnan ja lasten välisenä suhteena, vaan hoitohenkilökunnan ja vanhempien välisenä. Päivähoito muuttui aikuiskeskiseksi, vanhemmille suunnatuksi. Vaihtoehtopedagogiikat alkoivat tehdä nousuaan aivan 1980-luvun lopussa, jonka myötä syntyi “lapsikeskeisyyden renessanssi”. (Karila ym. 2001, 72.)

Lasten aloitteellisuudelle ja aktiivisuudelle haluttiin antaa enemmän tilaa, joten erilaisten kokeiluiden jälkeen tehtävien tutkimusten avulla toimintaa pyrittiin muuttamaan. Tutkimusten mukaan kokeilujen löydöksiä ei ole voitu yleistää, mutta pidettiin todennäköisenä, etteivät ne olleet vain tutkituille päiväkodeille ominaisia. Merkittävimpinä löy-

döksinä pidettiin toiminnan aikuiskeskeisyyttä. Aikuiset suunnittelivat kaiken toiminnan ja pedagoginen suunnittelutyö kohdistettiin ensisijaisesti tuokioille. (Karila ym. 2001, 73.)

Toiminta tapahtui niin sanotusti laumoissa, kaikki toimita aloitettiin yhtä aikaa ja kaikki osallistuivat, jolloin lapsille tuli liikaa odotusaikaa, eikä toiminta ollut lainkaan joustavaa. Lapsille ei myöskään jäänyt aikaa keskinäiseen vuorovaikutukseen ja suhteiden luomiseen. Kokeilun aikana aikuiset kuitenkin huomasivat itse, että lapset oppivat parhaiten itse kokeilemalla ja toisiltaan. (Karila ym. 2001, 73.)

Päiväkotien uudeksi toimintakulttuuriksi 1990-luvun loppupuolella alkoi muodostua ”lapsikeskeisyys” ja ”lapsilähtöisyys”. Useissa 1990-luvun loppupuolella ilmestyneissä väitöskirjoissa lapsi oman osaamisensa rakentajana ja aktiivisena toimijana, saavat teoriaperustansa sosiokonstruktivismista. Jonka myötä on pidetty tärkeänä lasten vertaisryhmien merkitystä ja oppimisen sosiaalista luonnetta. Sosiokonstruktivismi tukee näkemystä lapsesta toimijana ja tähdentää vertaisryhmän tärkeyttä kaikessa oppimisessa. (Karila ym. 2001, 75.)

2.4 Yhteiskunnan muutokset kasvatustyössä

Perheen suosio Suomessa on säilynyt, sillä parisuhteen muodostamiseen ja perheen perustamiseen pyrkivät melkein kaikki aikuiset. Kuitenkin perheen ja avioliiton muoto on muuttunut. Esimerkiksi 1960-luvulla avoliitot ovat yleistyneet. Tämä johtuu yksilöitymisestä. Ennen kuuluttiin perheyhteisöön, nykyisin ollaan yksilöitä. Samanlainen suuntaus vallitsee myös yhteiskunnassa. Tämän takia myös lasten merkitys perheille on aikojen kuluessa muuttunut. Maatalousyhteiskunnassa lapset merkitsivät lähinnä työvoimaa, kun nykyään tutkimuksista on selvinnyt, että lapset merkitsevät vanhemmilleen sosiaalista pääomaa. (Antikainen 1992, 109.) Jyväskylän yliopiston sanastoa lainaten;

Sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, joilla on kykyä edistää verkoston jäsenten välistä yhteistoimintaa, resurssien hyödyntämistä ja toimintojen yhteensovittamista (Jyväskylän yliopisto 2012).

Tutkimuksista on myös huomattu, että vanhempien työllä on suuri merkitys perheen toimintarakennetta määräävänä tekijänä. Lapset kasvatetaan suurelta osin arkielämän ehdoilla, joten vanhempien työaika, työn sisältö ja työn sitovuus ovat vaikuttavia seikkoja kasvatuksessa. (Antikainen 1992, 111.)

Työelämän muutokset, erityisesti 1990-luvulta alkaen on merkinnyt ilta, viikonloppu- ja yöhoidon tarpeen lisääntymistä. Päivähoidolle uusia vaatimuksia asettaa hoidon tarpeen epäsäännöllisyys ja lapsiryhmän koostumuksen vaihtelevaisuus. Päivähoidolta ja lapsiperheiltä edellytetään runsaasti sopeutumista, jotta lapsen kasvu voidaan turvata, samalla kuin vanhemmuutta tuetaan ja lapsen tarpeet tulee tyydytetyksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 5.)

Yhteiskunnan ja työelämän muutokset vaikuttavat luonnollisesti myös lasten päivähoidon, jossa suurimmiksi huolenaiheiksi on noussut lapsiryhmien suuri koko ja henkilöstön riittävyys. Päiväkodissa käytäntöjen toteutuminen aiheuttaa usein ongelmia, esimerkiksi lasten sairaudet ja erityisen tuen tarpeen huomioiminen sekä riittävän tuen takaaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 9.)

Yleensä myöskään sijaisia ei ole tarvittaessa saatavilla riittävästi, varsinkin kun päiväkotien suurissa lapsiryhmissä lasten ja henkilöstön vaihtuvuus aiheuttavat muutenkin levottomuutta. Tällaisesta tilanteen epävakaudesta voi olla seurauksena lapsissa häiriökäyttäytymistä ja suurissa lapsiryhmissä myös lasten sairastavuus on huomattavasti lisääntynyttä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 5.)

2.5 Esiopetus

Esiopetus on opetusta, jota annetaan vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetuksen kuuluu edistää ja tukea lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä mahdollistaa joustava siirtyminen esiopetuksesta kouluun. (Helsingin kaupunki 2012.) Esiopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Tavoitteena on myös havaita, puuttua ja ennalta ehkäistä mahdolliset lasten kehitykseen ja oppimiseen vaikuttavat ongelmat ja vaikeudet. (Opetushallitus 2012.)

Esiopetus on maksutonta ja vapaaehtoista ja käytännössä siihen osallistuvat Suomessa jo lähes kaikki siihen oikeutetut lapset. Esiopetuksesta vastaavat kunnat. Kunnan on järjestettävä esiopetuspaikka jokaiselle esiopetukseen oikeutetulle lapselle, jos huoltaja niin haluaa. Kaikkia esiopetuksen järjestäjiä sitoo normi, opetussuunnitelman perusteet, jonka Opetushallitus hyväksyy. Tämän teoksen pohjalta paikalliset esiopetuksen opetussuunnitelmatkin laaditaan. (Opetushallitus 2012.)

3 VARHAISKASVATUKSEN OPETUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatuksen ensimmäisenä opetussuunnitelmana voidaan pitää 1800-luvulla muotoutunutta Fröbelin lastentarhan toimintasuunnitelmaa. Suunnitelmassa lapset jaettiin iän mukaan 3–5-vuotiaiden ja 5–7-vuotiaiden osastoon. Toimintaa oli 33 tuntia viikossa eli noin 3-4 tuntia päivässä. Keskeistä suunnitelmassa oli Fröbelin kasvatuseri-
aatteiden pohjalta syntynyt toimintamenetelmien ryhmittely. Kehoa ja sen jäseniä edistävät toiminnot jaettiin kahteen ryhmään: kehoa kokonaisvaltaisesti kehittäviin ja käden-
taitoja kehittäviin. Vastaavasti mieltä ja henkeä edistettiin silmää (piirustus, muovailu) ja henkeä (esimerkiksi rakentelu ja kertomukset) kehittäville menetelmillä. (Ojala 1993, 20.)

Päivähoidon suunnitteluun alettiin kiinnittää maassamme huomiota 1960-luvun lopulla. Lasten päivähoidon valtakunnallisen suunnittelun oli tehnyt ajankohtaiseksi 1950- ja 1960-luvuilla Suomessa tapahtunut elinkeinorakenteen muutos. Työvoiman tarpeen lisääntyessä myös pienten lasten äidit siirtyivät kodin ulkopuoliseen työhön, jolloin valtakunnalliseen suunnitteluun täytyi ottaa mukaan alle kolmivuotiaiden lasten päivähoidon järjestäminen. Tähän pidettiin erityisesti sopivan perhepäivähoitoa. (Ojala 1993, 174–175.)

Vasta päivähoitolain säätämisen jälkeen alkoi käynnistyä laajempaa keskustelua päivähoidon kasvatustyön tavoitteista ja sisällöistä. Vuonna 1980 julkistettiin päivähoidon kasvatustavoitteista käsittelemä mietintö. Mietinnön ehdotukset johtivat, siihen, että vuonna 1973 säädettyyn päivähoitolakiin lisättiin vuonna 1983 erillinen tavoitepykälä päivähoidon valtakunnallisille kasvatustavoitteille. Kasvatustavoitteiden toteuttamiseksi on laadittu kolme toimintasuunnitelmaa, kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelma (1984), kolme- viisivuotiaiden lasten päivähoidon toimintasuunnitelma (1988), ja alle kolmivuotiaiden lasten päivähoidon toimintasuunnitelma (1986). (Ojala 1993, 178–179.)

Ensimmäisessä Sosiaalhallituksen 1975 julkaisemassa Viisi-kuusivuotiaiden kasvatuksessa ja opetuksessa käytettävät työ- ja toimintatavat, määriteltiin kaikki ne toiminnan osa-alueet joilla työtä lasten parissa tehdään.

1980-luvulla julkaistiin kaikille varhaiskasvatuksen ikäryhmille toimintasuunnitelmat. 1990-luvulla uudistui vain esiopetussuunnitelma. 1994 julkaistiin Esiopetuksen suunnittelun lähtökohtia ja kaksi vuotta myöhemmin ilmestyi Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996. Esiopetussuunnitelma uudistui taas vuonna 2000 ja nyt viimeisin julkaistiin vuonna 2010.

Muut varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmat eivät ole näin tiuhaan uudistuneet, sillä 1990 ei julkaistu yhtään valtakunnallista suunnitelmaa. Vuonna 2002 kuitenkin ilmestyi Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, ja vuotta myöhemmin tähän tehtiin hiukan muutoksia ja teoksen nimeksi tuli Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003. Vuonna 2004 julkaistiin samasta teoksesta toinen tarkastettu painos, joka poikkeaa joiltain osin aiemmasta versiosta.

Vaikka 1990-luvulla ei valtakunnalliset linjaukset uudistunutkaan, kuitenkin lakiuudistuksia ja tarkennuksia astui voimaan. Tässä esimerkki subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta:

Vuoden 1995 elokuun alusta voimaan tulevaksi säädetty lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n 1 momentin muutos takaa sanotusta ajankohdasta lukien alle kouluikäisille lapsille oikeuden kunnalliseen päivähoitopaikkaan. Valtiontaloudellisista syistä ja ottaen myös huomioon nykyinen kuntien talouden heikko tilanne, ehdotetaan, että oikeuden voimaantuloa siirretään kahdella vuodella vuoden 1997 elokuun alkuun. (Hallituksen esitys lasten päivähoidosta. HE 211/1994.)

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Aiheesta löytyviä tutkimuksia on saatavilla vain muutama ja nekin on vain osittain liitettävissä omaan tutkimukseemme. Lähinnä tutkimusta on Marja Möttösen Jyväskylän yliopistossa 2001 julkaistu Pro Gradu- tutkielma Säilytyspaikasta virikepaikaksi - päivähoiton muutos ammattilaisten kokemana 1980 - 1990- luvuilla.

Möttösen tutkimus keskittyy 1980- ja 1990- lukujen aikana tapahtuneeseen muutokseen, jonka aikana työntekijät kokivat perheiden jakautuneen kahteen ääripäähän, tiedostaviin ja uusavuttomiin perheisiin. Kuitenkin valtaosan perheistä koettiin sijoittuvan johonkin tähän välille. (Möttönen 2001.)

Möttösen tutkimuksessa työntekijät kokivat ristiriitaisia tunteita subjektiivista päivähoito-oikeutta kohtaan. Osittain työntekijät joutuivat käsittelemään omia asenteitaan perheitä kohtaan, kun lapsi tuotiin hoitoon vanhempien tai toisen vanhemman ollessa kotona. Heidän täytyi nähdä syy sille, miksi lapsi on tällaisessa tapauksessa hoidossa. Vanhemman väsyminen nähtiin päteväksi syyksi lapsen päivähoitopaikalle. Kuitenkin työntekijät kokivat välillä joutuvansa hankaliin tilanteisiin selittäessään lapselle, miksi äiti on esimerkiksi vauvan kanssa kotona ja hän hoidossa. (Möttönen 2001, 40.)

Tutkielmassa tuotiin esille kuinka työntekijät joutuvat aiempaa enemmän kohtaamaan perheitä, kun virikepaikoilla olevat lapset olivat muutamana päivänä viikosta puolipäiväisenä hoidossa ja eri päivinä lapset vaihtelivat. Koko aika hoidossa olevat lapset joutuivat myös sopeutumaan vaihtuviin leikkikavereihin. (Möttönen 2001, 41.)

Möttösen haastattelemat työntekijät toivat esiin vanhempien luulot lasten virikkeiden tarpeesta. Monet uskoivat lapsen tarvitsevan koko ajan erilaisia virikkeitä ja luottavat päivähoiton kasvatukselliseen osaamiseen jopa enemmän kuin omiin kykyihinsä kasvattajina. (Möttönen 2001, 43.)

Toinen meidän tutkimustamme sivuava tutkimus on Henriikka Seikolan Diakonia-ammattikorkeakoulussa keväällä 2008 tekemä opinnäytetyö Tavoitteena kasvatuskump-

panuus. Vanhempien mielipide yhteistyöstä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Seikolan työn tavoitteena oli selvittää millaisena päiväkotihoidossa olevien lasten vanhemmat kokivat yhteistyön päivähoitohenkilöstön kanssa. (Seikola 2008.)

Valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa (2003) kasvatuskumppanuus on määriteltä vanhempien ja päivähoitohenkilöstön väliseksi yhteistyöksi. Kuitenkin Seikolan tutkimuksen tuloksissa todetaan, ettei hänen tutkimusympäristönään käyttämässä päiväkodissa ole kasvatuskumppanuutta otettu toimintatavaksi. (Seikola 2008, 14.)

Seikolan tutkimuksen tulokset perustuvat vanhemmille tehtyihin kyselyihin. Yhden päiväkotiryhmän lasten vanhemmille tehtyyn kyselyyn vastasi 15 vanhempaa. He vastasivat puolistrukturoituihin kyselylomakkeisiin. Tutkimustuloksissa tuli esiin vanhempien tyytyväisyys päiväkodin henkilöstön kanssa tehtävään yhteistyöhön.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimme miten varhaiskasvatuksen valtakunnalliset opetussuunnitelmat ja ohjeistukset ovat muuttuneet ajan myötä ja mitkä asiat ovat muuttuneet varhaiskasvatuksen työntekijöiden työssä. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina, koska ihminen on joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin. Voidaan myös todeta, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa on usein pyrkimyksenä pikemmin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.)

Tutkimuksessamme haastattelut tehdään työntekijöiden luonnollisista tilanteista ja tuloksissamme pääsee haastateltavien ääni esille. Haastatteluiden avulla pyrimme myös saamaan selville uutta tietoa varhaiskasvatustyön muutoksista, emmekä yritä todentaa mitään aiempia väittämiä. Tutkimuksessamme kuvaamme todellista elämää aiheemme alueelta sekä mitä muutoksia siihen on mahdollisesti tullut.

Tutkimuksemme aihe on lähtöisin erään päiväkodin johtajalta. Tässä päiväkodissa ei ollut kuitenkaan sillä hetkellä mahdollista sitoutua opinnäytetyömme ohjaamiseen ja toteutukseen. Aiheesta innostuneena tarjosimme sitä Pieksämäellä sijaitsevaan yksityiseen englanninkieliseen Päiväkoti Sylvin-Syliin, josta sitten saimme työelämän yhteistyökumppanimme.

Päiväkoti Sylvin-Sylin henkilökuntaa kiinnostaa erityisesti kuinka asiat ja käytännöt ovat muuttuneet. Lisäksi heiltä tuli kiinnostus tutkia, onko päivähoidossa tapahtunut jokin sellainen kehitysaskel, joka on johtanut sellaiseen toimintatapaan, mikä on myöhemmin todettu toimimattomaksi ja muutettu takaisin vanhaan tapaan

Tutkimuskysymykset:

1 Mitä muutoksia on tullut päivähoiton työntekijöiden työhön?

- Ovatko uudet suunnitelmat luoneet koulutustarpeita työntekijöille?
- Miten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on muuttunut?
- Miten työmenetelmät ovat muuttuneet suhteessa uusiin suunnitelmiin?

2 Miten valtakunnalliset varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmat ovat muuttuneet ajan myötä?

5.2 Aineiston keruu

Haastattelemme Kouvolan ja Pieksämäen päiväkotien työntekijöitä, selvittääksemme kuinka heidän työnsä on muuttunut ja kuinka heidän työhönsä ovat vaikuttaneet uusiutuvat varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmat. Lisäksi selvitämme, millaisia koulutustarpeita uudet suunnitelmat luovat työntekijöille. Haastateltavien valinnan kriteerinä on pitkä työura päivähoitossa ja alalle sopiva koulutus. Haastateltavia on seitsemän, ja kaikilla työntekijöillä on erilainen koulutustausta.

Haastattelumateriaalien keruussa käytämme teemahaastattelua, joka on avoimen ja lomakehaastattelun välimuoto. Tässä tavassa teema-alueet eli aihepiirit on tiedossa, mutta tarkka kysymysten järjestys ja muoto puuttuu. Kasvatustieteellisissä tutkimuksissa teemahaastattelu on hyvin yleinen tapa. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Teemahaastattelu on menetelmänä joustava, ja haastattelutilanteessa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa, joka antaa mahdollisuudensuunnata tiedonhankintaa. Haastattelutilanteessa haastateltavalle voidaan antaa mahdollisuus selventää vastauksiin ja tarvittaessa syventää jotain osa-aluetta jolta halutaan lisätietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 34- 35.)

Ongelmallista haastatteluissa on aineiston analysointi ja tulkinta, koska valmiita malleja ei ole saatavilla ja haastatteluiden tekeminen sekä litterointi ovat todella aikaa vievää. Eräs ongelma voi olla haastattelun luotettavuus, koska joissain tilanteissa voi haastateltavalla olla taipumus antaa haastattelijalle sosiaalisesti sopivia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 35.)

Teemahaastattelu on sopiva aineiston keruu menetelmä tutkimukseemme, koska haastattelu kysymykset toimivat keskustelua ohjaavina teemoina. Menetelmässä kysymysten järjestys ja muoto eivät ole oleellisia, joten voimme helposti kysyä tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä haastateltavilta.

Valtakunnallisia suunnitelmia ja linjauksia vertailimme, koska halusimme tietää kuinka paljon ne ovat muuttuneet. Vertailu on oikeastaan ainut tapa, jolla yhtäläisyyksiä ja eroja voi saada esiin suunnitelmista. Aineistoon perehdyttyämme aiomme jakaa aineiston teemoihin, jotka helpottavat vertailua.

5.3 Aineiston analyysi

Erikseen tekemämme haastattelut äänitimme, sekä teimme haastatteluista samalla muistiinpanoja. Äänitteet litteroimme haastatteluiden jälkeen. Yhdessä haastattelua tehdessämme, toinen toimi kirjurina ja toinen esitti kysymykset. Aineiston analysoimme Syrjäläisen sisällönanalyysin mukaan. Sisällönanalyysi jaetaan useaan vaiheeseen. Ensimmäinen ”tutkijan herkistymis” – vaihe edellyttää oman aineiston perinpohjaista tuntemusta. Tässä vaiheessa tutustuimme hyvin haastatteluiden litterointeihin, koska osan haastatteluista teimme erilleen. (Metsämuuronen 2000, 54.)

Aineiston karkean luokittelun vaiheessa jaottelimme aineiston kysymyksittäin, jolloin joka kysymyksen alle kokosimme kaikkien haastatteluiden kyseisen teeman vastaukset. Seuraavassa vaiheessa, ilmiöiden esiintymistiheyden ja poikkeuksien toteamisessa, luokittelimme vastaukset vielä uudelleen, jolloin saimme neljä eri luokkaa. Tässä vaiheessa tulokset olivat hyvin esille, ja pystyimme vertailemaan niitä suunnitelmiin ja siirtämään laajempaan tarkastelukehikkoon, johtopäätöksiin. (Metsämuuronen 2000, 54.)

Esiopetussuunnitelmien vertailut toteutimme poimien jokaisesta teoksesta keskeiset asiat. Keskeisiksi sisällöiksi vertailuun tuli näkemykset lapsesta, tavoitteista ja sisällöistä, toiminnasta sekä ympäristöstä. Valtakunnallisia varhaiskasvatuksen linjauksia vertailimme teemoittain eri vuosina kirjoitettujen teosten pohjalta. Teosten sisällöt ja rakenteet olivat hyvin toisistaan eroavia, joten teemoihin jakaminen helpotti vertailutyötä.

6 HAASTATTELUISTA SAADUT TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Vanhempien kanssa tehtävä työ

Monet haastateltavat toivat esiin, että juuri vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on muuttunut eniten heidän uriensa aikana. Haastateltavat kokivat, että yhteistyö on muuttunut paljon aktiivisemmaksi. Vanhempien kanssa keskustellaan nykyään enemmän, varsinkin päivähoiton aloittamiseen panostetaan. Vanhemmat myös esittävät usein toivomuksia, mitä he haluaisivat päiväkodissa lapsensa kanssa tehtävän.

Haastatteluista nousi esiin myös vanhempien kasvanut kiinnostus lastensa asioihin. Aiemmin oli tärkeää löytää lapselle hoitopaikka, eikä paikan arviointiin juurikaan käytetty aikaa, nykyisin vanhemmat käyvät lastensa kanssa tutustumassa useisiin päivähoitopaikkoihin ja päättävät vasta sen jälkeen mihin haluavat lapsensa hoitoon. Osa vanhemmista on valmis maksamaan enemmän saadakseen lapsensa erikoistuneeseen päiväkotiin.

Isät ovat aikaisempaa aktiivisemmin mukana lastensa päivittäisessä toiminnassa, he osallistuvat keskusteluihin lasten päivästä aiempaa innokkaammin. Nykyisin on myös paljon eronneita vanhempia ja uusioperheitä, joka saattaa luoda turvattomuutta lapsiin, sekä aiheuttaa työntekijöille lisää työtä. Vanhempien uudet kumppanit vaikuttavat arki-työskentelyyn, koska työntekijät eivät välttämättä tiedä kenelle lapsen saa milloinkin luovuttaa. Tiedon kulku molemmille vanhemmille voi vaatia lisätyötä, kun vanhemmat eivät välttämättä ole keskenään puheväleissä. Tällöin voidaan joutua molempien vanhempien kanssa käymään keskustelut erikseen.

Haastateltavat toivat esille juuri tämän kasvaneen uusperheiden määrän, joka vaikuttaa varmasti lastenkin elämään. Kasvatusympäristö ei välttämättä ole lapselle tasapainoinen, jos perheen kokoonpano vaihtelee. Isien kasvanutta kiinnostusta lasten elämää kohtaan myös keuhuttiin. Aiemmin lähinnä äidit hoitivat lasten asiat ja esimerkiksi varhaiskasvatuskeskustelut päivähoidossa, nyt myös isät aktiivisesti osallistuvat niihin.

Isovanhempien asema perheiden elämässä myös tuli esiin eräässä haastattelussa, on huomattu, että erityisesti isoäidit ovat huolissaan perheiden ja varsinkin äitien jaksamisesta nykyisessä yhteiskunnassa. Äidit joutuvat usein oman työnsä ohella hoitamaan myös suuren osan lasten harrastuksiin, päivähoitoon ja kouluun liittyvistä asioista.

6.2 Muutokset lapsissa ja lapsen roolissa

Nykyisin lapsia kuunnellaan aiempaa enemmän ja heidät kohdataan yksilöinä, eikä pelkkänä ryhmänä kuten aiemmin. Haastateltavat toivat myös esille, että päiväkodissa on menetelmiä jotka mahdollistaa lapsen yksilöllisen kuulemisen, kuten sadutus. Lapsilla on mahdollisuus tuoda omia ideoitaan ja kiinnostuksen kohteitaan toiminnan sisällöksi.

Aiemmin lasten piti istua hiljaa ja kuunnella, sen jälkeen suosittiin vapaata kasvatusta, jolloin lapsen ehdoilla elettiin. Nykyisin näistä etsitään kultaista keskitietä, missä lapset otetaan mukaan toimintaan, muttei mennä täysin heidän ehdoillaan.

Haastatteluissa tuli ilmi, että lapsia kuunnellaan aiempaa enemmän, mutta aito kuuleminen heidän kertomaansa vanhemmilta usein puuttuu. Vanhemmat eivät usein jaksakaan keskittyä olemaan läsnä kuunnellessaan lastaan.

Monet haastateltavat toivat esiin, että lasten häiriökäyttäytyminen on lisääntynyt. Tällainen haastava käytös näkyy voimakkaana rajojen hakemisena. Haastateltavat lisäsivät, että nykyään lapset eivät tottele samalla tavalla kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Tämän pohdittiin johtuvan lisääntyneistä avioeroista ja uusioperheistä, koska äidin- ja isänperheessä voivat olla erilaiset käytännöt. Tällöin myös lapset voivat tuntea turvattomuutta.

Haastatteluissa tuli ilmi päivähoitohenkilökunnan huoli nykyisin lapsilla ilmenevästä aggressiivisuudesta ja väkivaltaisuudesta. Monilla lapsilla on sosio-emotionaalisia ongelmia ja he hoitavat jo pienenä asioita väkivaltaa käyttämällä. Työntekijät miettivät mistä malli tällaiseen käytökseen on opittu. Onko lapsia ympäröivä maailma niin väki-

valtainen ja aggressiivinen etteivät lapset osaa toimia muuten? Tätä he itsekin miettivät, mutta eivät osanneet vastata.

Haastateltavat toivat esille sen, että nykyisin jokainen lapsi pyritään huomioimaan yksilönä, ei pelkkänä osana ryhmää. Mikäli nykyisinkin huomioitaisiin vain niin kutsutut erityistä tukea tarvitsevat, niin osa lapsista voisi jäädä täysin vaille yksilöllistä huomiointia. He toivat esille näkökulman, jossa ryhmän kiltit ja taitavat lapset voivat jäädä helposti syrjään aikuisten huomiolta, koska heiltä asiat sujuvat oman osaamisen avulla.

6.3 Työ ja työmenetelmät

Haastateltavat kertoivat työmenetelmien pysyneen samoina, mutta tällä hetkellä satuja ja lukemista korostetaan erityisen paljon. Palkitsemis- ja rangaistusasiat pitäisi kaikille lapsille olla samanlaiset, mutta erityistä tukea tarvitseville lapsille olisi hyvä käyttää tarvittaessa lisäpalkkioita, kuten tarroja ja kiiltokuvia. Haastateltava kertoo myös lasten tietotaidon parantuneen. Lapset matkustavat nykyään paljon ja saavat informaatiota eri lähteistä aiempaa enemmän.

Kasvatuskumppanuus on nykyisin suuremmassa roolissa kuin ennen. Työntekijöiden ja vanhempien välillä on luottamusta, jonka avulla he kaikki pyrkivät samaan päämäärään. Uudelle työntekijälle ei välttämättä kerrota asioista yhtä herkästi, kuin sille työntekijälle jonka kanssa on pidempi yhteinen historia.

Haastatteluista tuli ilmi, että lapsista tehtävien henkilökohtaisten esiopetussuunnitelmien käyttö vaihtelee yksiköittäin. Joissain paikoissa kaikista lapsista täytetään suunnitelma, mutta joissain paikoissa vain kun se koetaan tarpeelliseksi lapsen erityistarpeen vuoksi. Kasvun kansioiden käyttö ei ole yleistä kaikissa päiväkodeissa, osa käyttää sitä aktiivisesti, mutta joillain se ei ole lainkaan käytössä.

Haastateltavat eivät osanneet tuoda esiin mitään sellaista työmenetelmää, joka olisi muotoutunut valtakunnallisten suositusten tai perusteiden pohjalta. Aiempaa enemmän tehdään erilaisia suunnitelmia ja kaavakkeita lasten kasvusta ja kehityksestä, mutta niiden käyttäminen esimerkiksi neuvolassa, on täysin vanhempien halusta kiinni. Van-

hemmat voivat kieltää yhteistyön päivähoidon ja esimerkiksi perheneuvolan tai neuvolan välillä. Mikä tarkoittaa, etteivät päivähoidon työntekijät voi olla konsultaatio mielessäkään yhteydessä neuvolaan lapsen asioissa.

Haastatteluissa tuli esiin moniammatillisen yhteistyön suuri merkitys. Päiväkodit tekevät paljon yhteistyötä eri tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat sekä kiertävät erityislastentarhanopettajat käyvät päiväkodeissa tarvittaessa. Yhteistyötä tehdään myös lastenneuvolan ja erilaisten perhe- ja kasvatuseuvoloitten kanssa. Lapset saavat myös erilaisia terapioiden, puhe-, toiminta ja fysioterapioita esimerkiksi. Seurakunnat järjestävät myös pyhäkoulua ja erilaisia tapahtumia päivähoiton lapsille ja myös perheille.

Haastateltavat toivat esille, että uutena toimintamallina on otettu käyttöön aiempaa varhaisemmat siirtopalaverit esiopetuksessa olevien osalta. Aiemmin lasten kouluun siirtymisestä päätettiin vasta keväällä, mutta nykyisin moniammatillinen työryhmä pyrkii kartoittamaan lapselle sopivan koulupaikan jo syksyllä yhteistyössä vanhempien kanssa.

Haastateltavat toivat myös esiin satujen ja tarinoiden merkityksen lasten kanssa toimimisessa. Päiväkodeissa käytetään erilaisia menetelmiä tarinoiden kerronnassa, esimerkiksi pöytäteatteria ja kuvien avulla kerrontaa, johon lapset otetaan osalliseksi. Osa haastateltavista toi esille eron aiempaan toimintatapaan, jossa lapset istuivat hiljaa penkillä ja kuuntelivat aikuista osallistumatta itse. Nykyisin vuorovaikutuksellisuutta ja lasten osallistumista kannustetaan.

6.4 Koulutus ja lisäkoulutus

Haastattelimme seitsemää varhaiskasvatuksessa työskentelevää henkilöä. He ovat koulutukseltaan sosionomeja (AMK), lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia. Lisäksi osa on suorittanut lisäkoulutusta yliopistossa ja opistotasolla. Kaikki heistä ovat työskennelleet jo pitkään varhaiskasvatuksen parissa, erilaisissa yksiköissä.

Lisäkoulutusta on annettu erilaisten erityisryhmien kohtaamiseen ja erilaiseen toiminnalliseen ohjaamiseen. Osa haastateltavista on osallistunut Varhaisen vuorovaikutuksen (VAVU) koulutukseen. Monet myös tuovat esille, että työnantaja odottaa työntekijöiden

aktiivisesti osallistuvan erilaisiin järjestettäviin koulutuksiin. Työntekijöiden monipuolista koulutusta arvostetaan ja halutaan tarjota perheille monipuolista osaamista. Työntekijöiden myös toivottaisiin enemmän tuovan osaamistaan esille ja luottavan omaan osaamiseensa.

Lisäkoulutus tapahtuu pääosin työajalla, mutta omaehtoinen ja -kustanteinen opiskelu, johon työntekijää ei ole velvoitettu, tapahtuu omalla vapaa-ajalla. Haastateltavat kokivat, että lisäkoulutusta tarvittaisiin sosio-emotionaalisiin haasteisiin, väkivaltaisten ja aggressiivisten lasten kohtaamiseen sekä lisääntyvän vuorohoidon tarpeen asettamiin haasteisiin.

Lisäkoulutusta haastateltavat olisivat jo aiemmin kaivanneet maahanmuuttajien ja eri uskontokuntaan kuuluvien kanssa toimimiseen. Tarkkaavaisuushäiriöiden havainnointiin haastateltavat olisivat myös halunneet koulutusta, samoin kuin huolen puheeksi ottamiseen. Aiemmin oli vaikeampaa puhua asioista, jotka huolestuttivat, koska pelättiin vanhempien reaktioita. Nykyinen lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus antaa mahdollisuuden tehdä ilmoitus työyhteisön nimissä, jolloin yksittäisen työntekijän leimautuminen vanhempien silmissä ei ole niin pelottava asia.

Haastateltavat eivät osanneet suoraan vastata, ovatko uudet varhaiskasvatus suunnitelmat luoneet koulutustarpeita, uudistuneet suunnitelmat kuitenkin huomioidaan työyhteisössä. Uudistuneeseen suunnitelmaan työntekijät perehdytetään erilaisissa palavereissa ja koulutuksissa.

Lakiuudistukset ovat vaikuttaneet työskentelyssä erityisesti hygienia ja turvallisuus asioissa. Työntekijöiltä vaaditaan erityistä osaamista hygienian suhteen. On myös tärkeää, että päiväkodissa pystyttäisiin luomaan jokaiselle lapselle turvallinen ympäristö. Tämä voi joskus olla haastavaa, jos samassa ryhmässä on väkivaltaisesti käyttäytyvä lapsi mikä on uhka omalle ja muiden turvallisuudelle. Nykyisin määritellään tarkasti kuinka lasta saa fyysisesti rajoittaa, mutta tämäkin voi aiheuttaa vaaratilanteita. Haastatteluista kävi myös ilmi, että päiväkodit tekevät työntekijöiden mielestä liian vähän lastensuojeluilmoituksia huolen määrään nähden.

7 SUUNNITELMISTA JA OHJEISTUKSISTA SAADUT TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Esiopetussuunnitelmien vertailut

7.1.1 Esiopetussuunnitelmien erot

Esiopetussuunnitelmista vertailemme neljää suunnitelmaa; Kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelma, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000 ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Vertailusta jää pois 1994 Esiopetuksen suunnittelun lähtökohtia teoksen vaikean saatavuuden takia.

Kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelma on tehty vuonna 1984. Tämä suunnitelma on melko laaja ja yksityiskohtainen. Tässä on aluksi kerrottu kuusivuotiaan kehityksestä, esikoulukokeilusta, joka alkoi vuonna 1971, sekä päivähoidosta kouluun siirtymisvaiheen tärkeydestä. Itse suunnitelma on jaettu fyysiseen, sosiaaliseen, emotionaaliseen, esteettiseen, älylliseen, eettiseen ja uskonnolliseen kasvatukseen. Näistä jokaisesta osa-alueesta on vielä erikseen kerrottu kasvatuksen tavoitteet, sisältö sekä työ- ja toimintatavat.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996 on taas paljon suppeampi ja asioita käsitellään yleisemmällä tasolla kuin vuoden 1984 suunnitelmassa. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996:n suunnitelma on jaettu lapsen asemaan esiopetuksessa, esiopetuksen oppimisympäristöön ja esiopetuksen toteutukseen.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000 on rakenteeltaan erilainen kuin kumpikaan edeltäjänsä. Lyhyesti sanottuna se on jaettu esiopetuksen tehtävään ja tavoitteeseen, toteutukseen, esiopetuksen yleiseen ja erityiseen tukeen sekä eri kieli- ja kulttuuri-ryhmiin perustuvaan esiopetukseen. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010 on hyvin yhteneväinen vuoden 2000 suunnitelmaan verratessa, noin puolet vuoden 2010 suunnitelmasta on sanasta sanaan samanlainen kuin vuoden 2000 suunnitelma.

Suunnitelmat eroavat toisistaan paljon jo ulkomuotonsa takia, joten poimimme kaikista suunnitelmista näkemykset lapsesta, tavoitteista ja sisällöistä, toiminnasta sekä ympäristöstä, ja vertaamme niitä toisiinsa.

7.1.2 Näkemys lapsesta

Kaikissa suunnitelmissa korostuu lapsikeskeisyys. Vuoden 1984 suunnitelma puhutaan kuusivuotiaasta ja siinä kuusivuotiaan kehitys on suuressa roolissa. Muissa suunnitelmissa käytetään sanaa lapsi, ja niissä korostetaan lasta yksilönä. Lapsi on aktiivinen toimija ja tiedonetsijä. Kahdessa tuoreimmassa suunnitelmassa kerrotaan, että osa esiopetuksen tavoitteiden kuuluisi määräytyä kunkin lapsen yksilöllisestä kehittymisen mahdollisuuksista ja oppimisedellytyksistä. Näissä myös todetaan, että tietoa ei voi opettamalla suoraan siirtää lapselle, vaan lapsen täytyy itse rakentaa uusi tieto aiempien käsitystensä pohjalta. (Opetushallitus 2000, 7-8.)

Eri uskontokuntaa edustavista tai eri kieltä puhuvista lapsista ei ollut mitään mainintaa vuoden 1984 suunnitelmassa. Vuoden 1996 suunnitelma on hyvin yleiseltä pohjalta kirjoitettu. Suunnitelmassa on vain todettu, että esiopetuksen tavoitteena on luoda ympäristö, jossa lapsi kasvaa eettiseen vastuuseen, ja esiopetuksen antaa valmiuksia kohdata uskontoon liittyviä asioita (Opetushallitus 1996, 22). Vuosien 2000 ja 2010 suunnitelmissa on omat lukunsa eri uskonto- ja kulttuuriryhmille sekä erityiseen pedagogiseen järjestelmään tai maailmankatsomukseen liittyen. Uusimmassa suunnitelmassa on myös huomioitu vieraskielinen esiopetus ja kotimaisten kielten kielikylypy.

7.1.3 Näkemys tavoitteista ja sisällöstä

Kaikissa neljässä suunnitelmassa tavoitteet ja sisällöt pyrkivät tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, sanamuodot vaihtelevat suunnitelmittain. Vuoden 1984 suunnitelmassa on jokaiselle kasvatuksen eri osa-alueelle määritelty tavoite ja sisältö. Varsinkin sisällöt ovat selitetty hyvin yksityiskohtaisesti. Suunnitelma poikkeaa muista siten, että tässä puhutaan vielä läpäisyaiheista, joita missään uudemmissa suunnitelmissa ei enää ole mainittu.

Vuoden 1996 suunnitelman sisällöissä korostetaan kokonaisuuksia. Tavoitteena on luoda kokonaisuuksiin rakentuva oppimistilanne, jossa ilmiötä tarkastellaan ja selitetään eri teemojen ja projektitöiden avulla. Tällaisessa teematyöskentelyssä ei ole oppiainejakoja, mutta esiopetus on kuitenkin jaettu erilaisiin sisältöalueisiin. (Opetushallitus 1996, 21.) Nämä esiopetuksen sisältöalueet ovat lähes samanlaiset kolmessa uusimmassa suunnitelmassa.

2000-luvun teoksissa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka tärkeää leikin kautta oppiminen on tavoitteiden saavuttamisessa. Näissä suunnitelmissa puhutaan myös esiopetuksen eheyttämisestä ja teemakokonaisuuksista. Tällaiset eheytyt kokonaisuudet ja oppimisprosessi ovat tärkeämpiä kuin yksittäisten sisältöjen oppiminen.

Ensimmäisen suunnitelman laadinta osuudessa on sanottu, että päivähoitossa pyritään korjaamaan mahdollisia lasten koti- ja kasvuympäristön puutteista johtuvia kehitysviivästymiä, sosiaalisella ja emotionaalisella alueella ilmeneviä ongelmia tai häiriöitä (Sosiaalihuollon julkaisuja 1984, 15). Vuoden 1996 suunnitelmassa ei puhuta mitään kehitysviivästyistä tai niiden korjaamisesta. Suunnitelmassa vaan todetaan, että opetussuunnitelman on oltava siinä määrin joustava, että voidaan kehittää yksilöllisiä suunnitelmia, jotka ottavat huomioon mahdolliset oppimisvaikeudet (Opetushallitus 1996,13).

Vuoden 2000 suunnitelmassa vastaavasti puhutaan esiopetuksen yleisestä ja erityisestä tuesta. Ja tämä esiopetuksen yleinen tuki sisältää ennaltaehkäisyä, jota aiemmissa suunnitelmissa ei ole mainittu. Uusin esiopetussuunnitelma eroaa sen verran tästä vuoden 2000 suunnitelmasta, että siinä puhutaan oppilashuollosta ja sen tehtävistä, sekä siinä on määritelty esiopetuksen yleisen ja erityisen tuen lisäksi vielä tehostettu tuki.

7.1.4 Näkemys toiminnasta

Leikki on näiden kaikkien opetussuunnitelmien aikana nähty keskeiseksi toiminnaksi. 1984 vuoden suunnitelmassa leikki kulkee kaikkien eri kasvatuksen osa-alueiden mukana ja leikkiä pidetään keskeisenä juuri lapsen kehityksen kannalta. Vuoden 1996 suunnitelmassa on oma luku; kasvu leikkien. Tällöin leikki nähtiin lapsen luonnollisena toi-

mintana, minkä avulla lapsi oppii ja kehittyy. Leikissään lapsi on aktiivinen ja määrätietoinen, sekä leikistä näkee mitä lapsi on oppinut tai on juuri oppimassa (Opetushallitus 1996, 1). Vuosien 2000 ja 2010 suunnitelmissa myös korostetaan leikin kautta oppimista. 2000-luvulla kuitenkin leikki voidaan ajatella opetusvälineenä, sillä toiminnan suositellaan olevan leikinomaista.

Vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä puhutaan kaikissa suunnitelmissa, mutta suunnitelmissa on vähän erilaisia painotuksia. Ensimmäisessä esiopetussuunnitelmassa kerrotaan myönteisen ja jatkuvan kanssakäymisen lapsen vanhempien kanssa luovan kasvatukseen johdonmukaisuutta ja tavoitteiden samansuuntaisuutta kodin ja päivähoiton välillä (Sosiaalhallituksen julkaisuja 1/1984, 20). Vuoden 1996 suunnitelmassa päivähoiton tehtävä on tukea kodin kasvatustoimintaa ja vanhempien asiantuntemusta lapsistaan tulisi hyödyntää (Opetushallitus 1996, 26). 2000-luvun opetussuunnitelmissa puhutaan esiopetuksen ja kodin yhteistyöstä ja yhteisvastuusta. Jotta lapsi saavuttaisi asetetut tavoitteensa, ovat esiopetuksen henkilökunta ja vanhemmat yhteisvastuussa lapsen osallistumisesta esiopetukseen (Opetushallitus 2010, 7).

7.1.5 Näkemys ympäristöstä

Vuoden 1984 suunnitelmassa hoito- ja kasvatusympäristö jakautuu fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen ympäristöön. Vuoden 1996 suunnitelmassa isossa roolissa on fyysinen ympäristö. Tässä on kulttuurimaisema nostettu esiin ja todettu, että lähiympäristön kulttuuritarjontaa on hyvä käyttää hyödyksi. Fyysisen ympäristön painotuksesta huolimatta suunnitelmassa on mainittu, että hyvässä oppimisympäristössä vallitsee positiivinen, iloinen, avoin, turvallinen ja rohkaiseva ilmapiiri (Opetushallitus 1996, 18).

2000-luvulla julkaistuissa suunnitelmissa esiopetuksen oppimisympäristöön kuuluvat fyysinen, psyykinen, sosiaalinen, kognitiivinen ja emotionaalinen ympäristö. Näissä suunnitelmissa oppimisilmapiirin kiireettömyys tuli myös esiin, mitä aiemmissa suunnitelmissa ei ollut mainittu.

7.2 Valtakunnallisten ohjeistusten vertailu

Varhaiskasvatussuunnitelma ei ole varsinaisesti opetussuunnitelma, vaan ohjeistus joka pyrkii ohjaamaan varhaiskasvatuksen laatua ja sisältöä. Varhaiskasvatussuunnitelman avulla luodaan tavoitteet kasvattajalle, toiminnalle sekä vallitsevalle ympäristölle. Valtakunnallisiin malleihin perustuen kunnat rakentavat omat varhaiskasvatussuunnitelmansa, eli VASU:t. Kunnissa päivähoitoa voi hallinnoida eri hallinnonalat, kuten sosi-aali-, opetus tai sivistystoimi. (Välimäki 2004.)

Ensimmäinen valtakunnallinen ohjeistus lasten päivähoiton järjestämisestä julkaistiin vuonna 1975 Sosiaalhallituksen toimesta, nimellä Viisi- kuusivuotiaiden kasvatuksessa ja opetuksessa käytettävät työ- ja toimintatavat. Samana vuonna Sosiaalhallitus julkaisi myös Iloiset toimintatuokiot -nimisen kirjan henkilöstöä varten.

7.2.1 Toiminta päivähoitossa

Varhaiskasvatukseen tehdyt ohjeistuksen ovat alkuaikoina olleet melko tarkasti toimintaa ohjaavia. Kirjoissa seitsemän- ja kahdeksankymmentäluvuilla kerrotaan tarkasti millaisia leikkejä ja millaista toimintaa tulisi järjestää kunkin ikäisille lapsille. Myöhemmät julkaisut taas antavat lähinnä suuntaviivoja toiminnan järjestämiselle. Niissä ei ole kerrottu leikkejä nimeltä, kuten aiemmissa, vaan on annettu päivähoitohenkilökunnalle enemmän vapauksia toiminnan suunnittelulle ja keksimiselle.

Vuonna 1975 pidettiin arvossa kädentaitojen harjoittelua, ja viisi- kuusivuotiaiden kanssa pidettiin tärkeänä varsinaisia työtehtäviä. Kodinhoitoon liittyviä tehtäviä opeteltiin jo alle kouluikäisenä. Esimerkiksi napin ompelua, kenkien kiillottamista ja puhdistusta ja vaatteiden nimikointia ohjeistettiin harjoittelemaan jo päivähoitossa. (Sosiaalhallitus 1975 a, 40.)

Kotitaloustöitä, kuten leipomista, salaattien tekoa ja astioiden pesua sekä korjaus ja kunnostustöitä, kuten leikkikalujen korjausta haluttiin tehtävän lasten kanssa. Myös lemmikkieläinten kuten akvaarion tai papukaijoiden hoitamista pidettiin suotavana. (Sosiaalhallitus 1975 a, 40.)

Viisi-kuusivuotiaiden kasvatuksessa ja opetuksessa käytettävät työ- ja toimintatavat kirjassa korostetaan suurryhmäohjausta, jossa lastentarhanopettaja ohjaa suurta ryhmää, ja hän on tällaiseen harjaantunut kokemuksensa ja koulutuksensa kautta. Yksilöllistä ohjausta tuetaan niillä osa-alueilla jotka lapsella ovat heikkoja, esimerkiksi tiedollinen virikkeettömyys tai häiriintyneisyys emotionaalisessa kehityksessä. (Sosiaalihalitus 1975 a, 41–42.)

Sosiaalihalituksen 1980- luvulla julkaisemat ohjeet eivät ole enää niin tarkasti toimintaa ohjaavia, vaan jättävät tilaa myös henkilöstön omalle suunnittelulle. On tärkeää antaa tilaa lasten mielikuvitukselle, päivittäiset toiminnot ovat huomattavasti mukavampia ja monipuolisempia, jos siihen lisätään mielikuvitusta mukaan. Ongelmallistenkin tilanteiden ratkaisemista helpottaa, jos vedotaan lapsen mielikuvitukseen ja herkkyyteen. Mielikuvitus ja huumori ovat tärkeitä työvälineitä lasten kanssa toimiessa. (Sosiaalihalitus 1988, 31.)

Aiempaa enemmän 1988 julkaistussa varhaiskasvatuksen yleisohjeistuksessa korostettiin vuorovaikutuksen merkitystä, ei pelkästään lasten keskinäisiä suhteita, vaan myös henkilöstön keskinäistä ja henkilöstön ja lasten välistä vuorovaikutussuhdetta. Lapset oppivat vuorovaikutustaidot jo hyvin varhaisessa vaiheessa, ja päivähoiton henkilöstöllä on tässä suuri merkitys. Lapsi oppii siitä kuinka hänen kanssaan toimitaan, sekä siitä kuinka aikuiset toimivat keskenään. Lapset ottavat mallia aikuisten yhteistyöstä omiin ihmissuhteisiinsa ja suhtautuessaan muihin ihmisiin. Aikuisen on tärkeää osoittaa lapselle hyväksyntää ja osoittaa lapsen tuottavan iloa ja nauttivan lapsen kanssa toimimisesta. (Sosiaalihalitus 1988, 31.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka julkaistiin vuonna 2003, ei anna yhtä selkeitä ohjeita toiminnasta, jota päivähoitossa toivotaan suorittavan. Tässä julkaisussa vain toivotaan kasvattajien noudattavan kolmea kasvatuspäämäärää, jotka ovat toisia huomioon ottavan käyttäytymisen ja toimintatapojen vahvistaminen, lasten itsenäisyyden lisääminen asteittain, sekä edistää lapsen henkilökohtaista hyvinvointia. (Stakes 2003 b, 13.)

Toiset huomioon ottavat toimintatavat ja käyttäytymismuodot tarkoittavat käytännössä sitä, että jokainen lapsi oppii välittämään toisista ja ottamaan muita huomioon. Myön-

teinen suhtautuminen toisia ja itseä kohtaan, sekä vieraisiin kulttuureihin ja erilaisiin ympäristöihin. Itsenäisyyden lisääminen tarkoittaa, edellytysten mukaista kykenemistä huolehtimaan läheisistään ja itsestään, sekä tekemään ikätasolleen sopivia päätöksiä ja valintoja. (Stakes 2003 b, 13.)

7.2.2 Lapsi päivähoitossa

Ensimmäisessä valtakunnallisessa päivähoitoon suunnatussa ohjeistuksessa 1975 lasten luontaisen uteliaisuuden tukemista korostetaan ja samalla on tärkeää harjaannuttaa keskittymiskykyä ja ohjata lapsia tavoitteisiin. Luku- ja kirjoitustaidon valmiuksien tukeminen aktiivisella kielenkäytöllä on merkittävä tehtävä päivähoitossa. Tärkeä oppimistehtävä lapsille on saavuttaa kyky eritellä kuulo- ja näköärsykeitä ja ymmärtää kirjoitetun ja puhutun sanan sekä kuvan välisten merkitysyhteyksiä. (Sosiaalhallitus 1975 b, 13.) Satujen ja lukemisen merkitystä on alettu korostaa heti nykymuotoisen päivähoiton järjestämisen alusta asti, lapsille lukemisen ei koeta missään tilanteessa menevän hukkaan.

Lasten kanssa kotona olemista korostettiin jo 1980 valmistuneessa Päivähoiton kasvatustavoitekomiteamietinnössä, tuolloin todettiin, että Suomessa tarjolla on pääsääntöisesti vain kokopäivätyötä. Kokopäivätyö aiheuttaa sen, että vanhemmat joutuvat laittamaan jo alle vuoden ikäiset lapsensa pitkiksi päiviksi hoitoon. Erityisesti paineita työelämä luo äideille, jotka haluavat pysyä kiinni työelämässä ja siksi lähtemään jo varhain lapsen syntymän jälkeen takaisin töihin. (Komiteamietintö 1980, 63.)

Alkuvaiheessa lastentarhatoiminta oli osapäiväistä, koska sen ei haluttu vieroittavan lasta omasta kodistaan. Eri-ikäisille lapsille oli erilainen päiväohjelma, ja pienempien lasten päivä kesti isompia lapsia lyhyemmän ajan. (Komiteamietintö 1980, 44.) Perhepäivähoito syntyi seurauksena hoitopaikkojen puutteen vuoksi. Vanhempien oli vietävä lapsensa hoitoon jonkun toisen kotiin, koska ei ollut varaa palkata kodinhoitajaa, mutta ei myöskään paikkaa lastentarhassa. (Komiteamietintö 1980, 50.)

Alle kolmevuotiaiden kasvatuksessa ja hoidossa korostettiin 1980-luvulla kodinomaisuutta, tämän ikäinen lapsi tutustuu ympäröivään maailmaan ja omaksuu taitoja sen

mukaan. Hoitopaikan kodinomaisuus on sen tärkeämpää, mitä nuoremasta lapsesta on kyse. Alle kolmevuotiaiden päivärytmi on hyvin yksilöllinen, ja joku lapsista voi tarvita enemmän lepoa kuin toinen, siksi päivähoidon tilojen tulee olla sellaiset, että siellä on mahdollisuus sekä lepoon että toimintaan yhtä aikaa. (Sosiaalhallitus 1986, 15–16.) Alle kolmevuotiaiden erityisen tuen tarve, iästä johtuen, on selkeästi asia joka täytyy päivähoitossa huomioida tarkoin. Vuonna 1986 julkaistu Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoiton toimintasuunnitelma tuo esille pienten lasten kotihoidon tärkeyden, jota kuitenkin ei kaikki pysty järjestämään.

Alle kolmevuotiaille suunnattu toimintasuunnitelma vuodelta 1986 pitää tärkeänä ja huomioimisen arvoisena lasten keijattamista. Keijatus termi ei ole sen jälkeen, eikä sitä ennen esiintynyt julkaisuissa ja tarkoittaa nykyisin ”potattamista” eli lapsen potalla istuttamista. Siisteyskasvatus on osa lapsen luontaista oppimisprosessia ja päivähoitossa esimerkiksi lapsen potalle opettaminen olisi hyvä aloittaa jo vuoden iässä, jolloin suolen toiminta on muodostunut melko säännölliseksi. Kirjassa kuitenkin todetaan, että vasta yli puolitoistavuotiaan lapsen on turvallista istua potalla pidempiä aikoja. Kirjan mukaan lapselle tärkeää on 2,5-vuotiaasta alkaen saada palautetta wc- käynnin onnistumisesta. (Sosiaalhallitus 1986, 27.)

Jokaisessa suunnitelmassa johon tutustuimme 1975- 2003 väliseltä ajalta, korostettiin lasten uteliaisuuden hyödyntämistä. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja halukkaita oppimaan uutta sekä toistamaan jo oppimaansa. Oppiminen on lapsille kokonaisvaltaista ja siksi on tärkeää, että lapset oppivat käyttämään kaikkia aistejaan oppimisen tukena. (Stakes A 2003, 18.) Kielen merkitystä korostetaan myöhemmissäkin teoksissa, siksi lukeminen ja kuvien katselu on tärkeä kaiken ikäisille lapsille. Pienille lapsille kokonaisvaltainen ilmaisu on aluksi luontevinta, he käyttävät ilmeitä, eleitä ja liikkeitä ja tarvitsevat lähelleen kasvattajan, joka osaa ja tuntee lapsen tavan kommunikoida. (Stakes 2003 b, 19.)

7.2.3 Yhteistyö vanhempien kanssa

Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön korostaminen lisääntyy uudemmissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Ensimmäisissä varhaiskasvatussuunnitelmissa 1975, ei ohjeistettu, että vanhempien kanssa pyritään tekemään yhteistyötä, vaan päivähoidon oletettiin hoitavan oma työnsä päivähoitossa. Kotona vanhemmat hoitavat oman työnsä, joka on kasvatustavastuu ja – oikeus omaan lapseensa.

Aluksi päivähoitossa vanhempia kutsuttiin haastatteluihin päiväkotiin. Vanhemmat saivat avointen ovien päivänä tulla seuraamaan toimintaa ja välillä vanhemmat kutsuttiin haastateltavaksi eri keskusteluaiheiden yhteydessä. Lisäksi vanhempien toivottiin osallistuvan toimintaan, esimerkiksi hiihtokilpailujen ajanottajiksi ja valvojiksi retkille. (Sosiaalhallitus 1975 a, 46.)

Päivittäistä ulkoilua ja motoriikan harjoittamista kaiken ikäisille lapsille korostettiin jo ensimmäisissä julkaisuissa. Ulkoilu ja siellä tapahtuva monipuolinen liikkuminen edistää kehitystä ja erilaisten välineiden käyttö kehittää motorisia taitoja. Turvallisuus täytyy ottaa huomioon suunnitellessa leikkipaikkoja lapsille, samalla leikkipaikat on pyrittävä varustamaan riittävän monipuolisesti. (Sosiaalhallitus 1975 b, 17.) Myöhemmin turvallisuusvaatimukset ovat lisääntyneet monessa toiminnassa ja kriteerit turvallisten välineiden ja ympäristöjen suhteen on tiukentunut huomattavasti.

Komiteamietintö korostaa perheen merkitystä lasten kasvu ympäristönä. Jokaisessa perheessä on sekä hyvää että huonoa, riippumatta taloudellisesta tai kodin tunneilmastosta. Perheiden eroja ovat esimerkiksi vanhempien keskinäiset suhteet, koulutukset ja kypsyyt vanhemmuuteen. Tyydyttämättömät tunnesuhteet aiheuttavat paljon haittaa lasten kasvuun ja kehitykseen, mutta usein nämä asiat havaitaan liian myöhään. (Komiteamietintö 1980, 28.)

Uudemmissa teoksissa vuodelta 2003, sekä siitä myöhemmin tehdyissä painoksissa, puhutaan kasvatuskumppanuudesta, jolla tarkoitetaan henkilöstön ja vanhempien tietoista yhteistyötä lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemisessa. Tällainen edellyttää keskinäistä tasavertaisuutta, luottamusta ja toisten kunnioittamista. Vanhemmilla on oman lapsensa tuntemus, sekä ensisijainen kasvatustavastuu, henkilöstöllä sen sijaan on

koulutuksen myötä saatu osaaminen ja tieto sekä vastuu tasavertaisen yhteistyön luomiseen. (Stakes 2003 b, 31.)

Kasvatuskumppanuus perustuu vanhempien ja päivähoidon välillä käytävään vuorovaikutukseen. Vanhemmille järjestetään oman lapsensa osalta mahdollisuuksia kasvatuskeskusteluihin, sekä mahdollisuuksia keskusteluihin muiden vanhempien sekä koko henkilökunnan kanssa. (Stakes 2003, 31.) Ero aiempaan vanhempien haastatteluun on suuri, koska nykyisin vanhemmat ovat tasavertaisia, eivätkä haastattelun kohteena. Vanhemmille on haluttu antaa mahdollisuus osallistua oman lapsensa yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman tekoon, sekä mahdollisuus sen arviointiin (Stakes 2003 b, 32).

Myös 2003 julkaistussa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan kasvuympäristön merkitystä. Kasvattajilta edellytetään kykyä ja herkkyyttä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. Varhaiskasvatusympäristö, joka muodostuu psyko- fyysis-sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta herättää lapsessa kokeilunhalua ja uteliaisuutta, joka kannustaa lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään. Ympäristö luo tällöin lapselle monipuolisen ympäristö kasvaa ja kehittyä tasapainoiseksi aikuiseksi. (Stakes 2003 b, 17.)

Lasten eettinen kasvatus merkitsee arvo- ja normimaailman kysymysten tarkastelua. Jokapäiväinen elämä sisältää tapahtumia ja tilanteita, joissa joutuu pohtimaan oikean ja väärän näkökulmia. Päivittäisissä toimissa voidaan kuitenkin luontevasti käsitellä esimerkiksi tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Nämä asiat ovat lapsia mietityttäviä, varsinkin kun he itse pohtivat pelkoja ja syyllisyyttä. Asioita on hyvä käsitellä, jotta lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, vaikkakin pelot ja ahdistus kuuluvat myös lasten elämään, asioiden käsittelyssä täytyy vain tarkkaan huomioida lasten kehitystaso. (Stakes 2003 b, 28–29.)

7.2.4 Erityisen tuen tarve

Kirjassa Iloiset toimintatuokioiden keskitytään viisi- kuusivuotiaiden opetukseen ja kasvatukseen. Tärkeimpänä tavoitteena pidetään lapsen perustarpeista ja fyysisestä kunnosta

huolehtimista. Erityisenä erona muihin suunnitelmiin voisi pitää sukupuolikasvatuksen määritelmää. Kirjassa esitetään, että tyttöjen ja poikien ohjaamista eri toimintoihin tulisi välttää, koska näin voitaisiin vähentää virheellisiä ja vinoutuneita käsityksiä, joita lapsilla voi olla sopivasta käyttäytymisestä sukupuolelleen. (Sosiaalhallitus 1975 b, 7.) Missään kappaleessa ei määritellä, mitä määritelmällä sopivaa käyttäytymistä tarkoitetaan. Kirjassa vaan todetaan, että sukupuolikasvatuksen tavoitteet liittyvät ihmisten väliseen kanssakäymiseen sekä tunteisiin ja asenteisiin (Sosiaalhallitus 1975 b, 8). Ensimmäisissä varhaiskasvatussuunnitelmissa ei erityisen tuen tarvetta edes tunneta, koska aiemmin kehitysvammasta kärsivät lapset joutuivat jo varhain laitoshoitoon, joten heitä ei päivähoitossa esiintynyt.

Vasta 2003 julkaistussa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet- kirjassa käsitellään erityisen tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksessa lapsen erityisen tuen tarve pyritään arvioimaan yhdessä vanhempien ja päivähoidon henkilöstön havaintojen perusteella. Tuen tarvetta voi esiintyä tiedollisen, taidollisen, fyysisen, sosiaalisen tai tunne-elämän kehityksessä, ja tuen tarpeen kesto voi vaihdella. Voi myös olla tilanteita joissa lapsen kasvuolot vaarantavat hänen kehitystään tai terveyttään. (Stakes 2003 b, 35.)

7.2.5 Verkostoyhteistyö

Päivähoidon koettiin aiemmin olevan perheiden ensisijainen paikka saada kasvatusneuvontaa. Päivähoidon ulkopuolella olevien perheiden tukemiseenkin päivähoiton henkilöstön toivottiin osallistuvan yhteistyössä lastenneuvoloiden, sosiaalitoimistojen ja kasvatusneuvoloiden sekä erilaisten järjestöjen kanssa. (Komiteamietintö 1980, 81.)

Päivähoidon pitäisi tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti tukea lapsiperheitä, mutta siihen tarvitaan yhteistyötä muiden tahojenkin kanssa. Kasvatus- ja perheneuvonta sekä lastensuojelu sekä muut terveydenhuollon ja sosiaalitoimen henkilökunnan edustajat toimivat kaikki aiemmin saman vaitiolovelvollisuuden piirissä, siksi he pystyivät käsittelemään lasta koskevia asioita yhdessä. (Sosiaalhallitus 1988, 89.) Nykyinen lainsäädäntö edellyttää lapsen vanhemmilta lupaa yhteistyön tekemiseen muiden tahojen kanssa.

Vanhempien salliessa verkostoyhteistyötä varhaiskasvatuspalvelut tekevät monien tahojen kanssa. Opetustoimen kanssa yhteistyön tavoitteena on luoda lapsen elämään opetuksellinen ja kasvatuksellinen jatkumo, joka jatkuu päivähoidosta kouluun luontevasti. Lastenneuvolan kanssa pyritään luomaan yhteistoimintamalli ja järjestelmä, jonka avulla lapsen kasvua ja kehitystä voidaan seurata yhteistyössä vanhempien kanssa. Yhteinen toimintalinja päivähoidon ja lastenneuvolan välillä auttaa ohjaamaan perhettä tarvittaessa oikeiden palveluiden äärelle. (Stakes 2003 a, 37.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten tekstissä on mainittu, eniten päivähoitotyössä koetaan muuttuneen vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. Myös nykyiset esiopetussuunnitelmat painottavat enemmän esiopetuksen ja kodin välisen yhteistyön tärkeyttä. Päivähoidon yhteistyö vanhempien kanssa oli aiemmin enemmän päivähoidon puolelta ohjaavaa ja vanhemmat olivat lähinnä vastailemassa hoitopaikan esittämiin haastattelukysymyksiin. Nykyinen toimintatapa on enemmän keskusteleva ja lapsen asioista halutaan sopia yhdessä.

Haastatteluiden vastauksista voi päätellä, että varhaiskasvatus on hyvin sidoksissa sen hetkiseen yhteiskuntaan. 1980-luvulla lapsille haettiin hoitopaikkaa vain sen takia, että vanhemmat kävivät töissä. Tällöin myös tyydyttiin siihen hoitopaikkaan mikä saatiin. Nykyään päivähoitopaikka on lain mukaan järjestettävä jokaiselle alle kouluikäiselle lapselle. (Asetus lasten päivähoidosta 1995) Vanhemmat ovat tulleet tietoisemmaksi oikeudestaan saada lapselleen paras mahdollinen hoitopaikka, eivätkä välttämättä tyydy enää mihin tahansa.

Nykyisin subjektiivisen päivähoito-oikeuden takia, joka astui voimaan vuonna 1995, on paljon osapäivälapsia (Asetus lasten päivähoidosta 1995). Tämä hankaloittaa päivähoiton suunnittelua, koska ryhmässä on usein eri määrä lapsia ja vanhempien kanssa joudutaan neuvottelemaan entistä enemmän (Möttönen 2001, 42).

Yhteiskunnan muutosten mukana myös perhemalli muuttuu. Nykyinen perhemalli on muuttunut individualistiseen eli yksilökeskeiseen suuntaan. Aikaisemmassa familistisessä perhemallissa korostettiin perhekokonaisuuden arvoa. Tässä mallissa arvostetaan ikuista avioliittoa ja monilapsista perhekokonaisuutta. Individualistisessa mallissa painopiste on yksilön oikeuksilla, eikä perheen koossapysyminen ole ehdoton tavoite. (Möttönen 2001, 23–24.)

Yksinhuoltajien ja uusioperheiden lisääntyminen perinteisten ydinperheiden rinnalla luo muutoksia päivähoitotyöhön. Työntekijöiden täytyy olla perheen asioista perillä ja tietää kellä lapsen saa hoidosta milloinkin luovuttaa. Myös lapsen asioita voi joutua kahteen eri kertaan kertomaan, koska aina viestit vanhempien välillä ei kulje.

Haastatteluista kävi myös ilmi, että päivähoidon sekä vuorohoidon tarve ovat molemmat lisääntyneet. Lisääntyneen tarpeen osittain selittää julkisen sektorin työpaikkojen lisääntyminen 2000-luvulla, jolloin yli 80 % suomalaisista naisista työskenteli tällä sektorilla (Perkiö 2009, 98). Haastatteluissa myös tuotiin esiin isovanhempien huoli perheiden jaksamisesta. Aiemmin isovanhemmat elivät tiiviimmin perheen arjessa, koska useat sukupolvet asuivat yhdessä, nykyisin välimatkat voivat olla todella suuria. Varsinkin itse työelämässä vielä olevat isoäidit usein murehtivat äitien jaksamisesta, koska eivät voi olla itse tukena ja apuna aina tarvittaessa.

Lapsissa tapahtuneet muutokset ovat melko negatiivisia. Haastatteluista kävi ilmi, että henkilökunta kokee nykylapset voimakkaina rajojen hakijoina sekä aggressiivisempina kuin aiempien vuosikymmenten lapset. Yleisesti lapsia pyritään huomioimaan enemmän yksilöinä ja yritetään saada heidän äänensä kuuluviin sekä näkyviin arjen toiminnassa. Lapsen ajattelu yksilönä näkyy myös esiopetussuunnitelmassa, sillä 2000-luvun teoksissa huomioidaan selkeästi erityistä tukea tarvitsevat lapset, vieraskieliset sekä eri kulttuureista tulevat lapset.

Esiopetussuunnitelmista näki myös sen, että ensimmäisissä suunnitelmissa erityistä tukea tarvitsevien lasten ongelmat ja häiriöt yritettiin korjata, sekä saada lapsi toimimaan ryhmässä samalla tavalla kuin muutkin lapset. Nykyään suunnitelmissa pyritään ennaltaehkäisyyn ja tukimuotoja on kehitelty paljon. Haastateltavatkin toivat esiin, että nykyään suositaan erilaisia opetusmuotoja, koska tietty opetustapa ei sovi kaikille. Erilaisia oppijoita yritetään huomioida entistä paremmin.

Työntekijöiden työssäänkin on tapahtunut pientä muutosta. Nykyään on luovuttu, perinteinen opettaja opettaa ja lapset istuvat ja kuuntelevat -mallista. Opetus on nykyään lapsia osallistavaa ja leikinomaista. Ennen valtakunnalliset ohjeistukset olivat hyvin yksityiskohtaisia, esimerkiksi 1984 julkaistussa Kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelmassa on kerrottu tarkasti mitä kuusivuotiaiden on hyvä osata. Esimerkiksi suunnitelmassa on eroteltu, mitä liikuntamuotoja kuusivuotiaat voivat harjoittaa. Suunnitelmassa on myös kerrottu, minkälainen esiopetuksessa olevien lasten käytössä olevan pihan tulisi olla. (Sosiaalihuollituksen julkaisuja 1984, 26–27.) Uudemmissa suunnitelmissa ei ole näin tarkasti kerrottu aisoista, mikä toisaalta antaa lastentarhanopettajille enemmän varaa itse keksiä ja suunnitella päivän kulkua.

Kuusivuotiaiden lasten esiopetuksen perusteet -kirjassa on myös selitetty mitä kuusivuotiaan pitää osata siisteyskasvatuksessa. Esimerkiksi kuusivuotiaiden pitää omatoimisesti pystyä käymään käsien pesulla ennen ruokailua ja hoitamaan wc-toiminnot kehoitusta ennen päivälevolle siirtymistä (Sosiaalihuollon julkaisu 1984, 25). Nykyään lapsia katsotaan yksilöinä ja jokaisella on henkilökohtaiset tavoitteet erilaisten asioiden suhteen.

Myös yhteistyössä muiden ammattitahojen on tapahtunut muutoksia. Ennen puhuttiin verkostotyöstä ja nykyään käytetään termiä moniammatillinen yhteistyö. Haastatteluista tuli esiin, että ennen erityislastentarhanopettajaan sai olla yhteydessä koska vaan, jos tarvitsi konsultaatio johonkin lapsen asiaan. Lastenneuvolan kanssa myös tehdään paljon vapaammin yhteistyötä aiemmin.

Nykyisin itsemääräämisoikeudet ovat tiukentuneet, eikä päivähoiton henkilökunta voi olla yhteydessä muihin tahoihin ilman lapsen huoltajan lupaa. Monissa päiväkodeissa tällainen yhteydenottolupa kysytään jo lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, mutta silti henkilökunta vielä erikseen kertoo vanhemmille mahdollisista yhteydenotoistaan. Tietysti huolen herättyä ja lapsen turvallisuuden takaamiseksi työntekijöillä on velvollisuus puuttua tilanteeseen ilman vanhempien suostumusta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2012).

9 POHDINTA

9.1 Pohdintaa tutkimuksesta

Vertailu valtakunnallisten ohjeistusten välillä oli todella haastavaa, koska kirjat olivat hyvin erilaisia tyyleiltään. Esiopetussuunnitelmissa oli osin samoja osioita, mutta varhaiskasvatuksen linjauksissa kirjoitustyylin ja ohjeistusten erilaisuus ja yksityiskohtaisuus olivat todella vaihtelevia. Ensimmäiset suunnitelmat on tehty todella tarkoiksi ja yksityiskohtia on muun muassa leikkien suhteen paljon. Uudemmat suunnitelmat keskittyvät lähinnä suurten kokonaisuuksien kartoittamiseen ja tavoitteetkin on hyvin yleisellä tasolla.

Haastatteluissa tuli muutamia yllättäviäkin vastauksia ilmi, kuten se, miten lapsien käyttäytyminen on muuttunut. Haastatteluidemme määrä oli rajallinen, mutta monet heistä toivat esille, kuinka lapset eivät enää tottele yhtä hyvin kuin ennen ja erilaiset sosiaali-emotionaaliset ongelmat ovat lisääntyneet. Lapset myös nykyisin turvautuvat helpommin väkivaltaan ja ovat aggressiivisimpia. Pohdimme samaa mitä haastateltavatkin osin pohtivat; johtuuko tämä perhemallien muutoksesta tai lisääntyneestä median näkemisestä ja videopelien pelaamisesta, vai voiko ilmiöön edes nimetä syytä.

Esiopetussuunnitelmien pohjalta voi myös päätellä, että erityistä tukea tarvitsevia lapsia on nykyään enemmän, tai sitten heitä ei vain ole samalla mittakaavalla huomioitu ensimmäisissä suunnitelmissa. On myös mahdollista, että nykyään asiaan pyritäänkin kiinnittämään enemmän huomiota, sillä nykyisin painotetaan erilaisten ongelmien ja häiriöiden ennaltaehkäisyyn.

Tutkimusongelmamme oli selvästi kaksiosainen, kuinka esiopetussuunnitelmat ja valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat muuttuneet ajan myötä, sekä miten työntekijät ovat kokeet työnsä muuttuneen. Tämä suunnitelmien vertailu osuus on melko luotettava, koska vertailussa käytimme melkein kaikkia Suomessa ilmestyneitä varhaiskasvatussuunnitelmia. Joistain painosten välillä olevista eroista emme kokeneet tarpeelliseksi kirjoittaa. Tietysti vertailuja olisi voinut tehdä yksityiskohtaisemmin ja useampiin teemojen avulla, mitä me tässä käytimme. Meistä on hyvä, että vertailusuudet eivät

ole liian laajat, sillä laajempina ne helposti jättäisivät työntekijöiden näkemykset ja mielipiteet varjoonsa.

Haastavaa opinnäytetyöprosessissa oli kahden ammattikorkeakoulun erilaisten ohjeistusten yhdistäminen ja aikataulujen yhteensovittaminen. Prosessin aloitimme teoriaan tutustumalla ja kehittämällä haastattelurungon teorian pohjalta. Haastatteluihin kysyimme luvan päivähoidosta vastaavilta johtajilta ja lupasimme samalla, ettei heidän työyhteisönsä tai henkilöllisyytensä ole missään vaiheessa tunnistettavissa.

Haastatteluja teimme sekä yhdessä, että erikseen ja sen jälkeen teimme saadusta materiaalista yhteenvedon. Vertailut valtakunnallisten ohjeistusten muutoksista teimme samaan aikaan haastatteluiden kanssa ja näistä kokosimme johtopäätökset lopuksi.

9.2 Tutkimuksen jatkaminen

Tutkimusta voi jatkaa, kun ilmestyy uusia varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelmia, tai jos tutkimuksesta haluaisi laajemman, voi haastateltavien määrää lisätä. Työntekijöiden valinta kuitenkin olisi tärkeää. Me haastatelimme pitkän työuran päivähoidossa tehneitä työntekijöitä, jotka ovat työskennelleet joko yksityisessä tai kunnallisessa päiväkodissa. Suuremmissa kaupungeissa työn muutokset eivät välttämättä ole samanlaiset kuin näissä meidän kohdekaupungeissa, jotka ovat melko pieniä asukasluvultaan. Vaikkakin vuoden 2009 kuntaliitos nosti huomattavasti Kouvolan väkilukua, mutta tässä ajattelemme niin sanottua vanhaa Kouvola. Jatkotyössä voisi haastatteluja tehdä kunnalliselta sekä yksityiseltä puolelta ja valita ainakin yksi suurempi kaupunki, josta haastattelee työntekijöitä.

Suuremmissa kaupungeissa ainakin maahanmuuttajien määrä olisi suurempi ja vaikuttaisi enemmän myös päivähoidon työntekijöiden arkeen. Nyt osa haastateltavista ei ole lainkaan päässyt työskentelemään eri kulttuuria edustavien perheiden kanssa.

Yksi hyvä jatkoaihe olisi myös keskittyä pelkkiin yksityisiin päiväkoteihin, ja valita jokin erikoistunut päiväkotitai aate. Kahdessa uusimmassa esiopetussuunnitelmassa huomioidaan eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä erityiseen pedagogiseen järjestelmään

tai periaatteeseen perustuva esiopetus. Voisi olla mielenkiintoista esimerkiksi tutkia miten Steiner-päiväkotien suunnitelmat, toimintatavat ja suosio on muuttunut ajan kuluessa.

9.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksessa täytyy ottaa monia eettisyyteen liittyviä asioita huomioon. Tutkimuksen eettisenä lähtökohtana voidaan pitää ihmisarvon kunnioittamista. Henkilöillä tulee olla mahdollisuus päättää itse osallistumisestaan tutkimukseen. Ja tutkimukseen osallistuville täytyy rehellisesti kertoa mihin saatuja aineistoja käytetään. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.)

Tärkeää on myös kunnioittaa muita tutkijoita oikeanlaisilla lainauksilla ja lähdeviitteillä, jottei plagiointia syntyisi. Plagioinnilla tarkoitetaan luvaton lainaamista ja kaikkea sellaista toimintaa, jossa toisen teosta tai tekstiä esitetään omanaan. Tuloksia ei voi myöskään esittää kriitikittömästi, kaunistelemalla tai keksimällä itse. Ja raportoinnissa pitää kiinnittää huomiota, ettei se ole harhaanjohtavaa tai puutteellista. Tutkimuksessa käytetyt menetelmät on selostettava huolellisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 26.) Jos tutkija ei noudata hyviä tutkimuseettisiä lähtökohtia tutkimus menettää legitimiytensä eli laillisuutensa. (Vaasan yliopisto 2012.)

Tutkimuksen eettisyyden olemme huomioineet kunnioittamalla haastateltavia. Kaikki ovat osallistuneet tutkimukseen omasta tahdostaan, ja kaikille on kerrottu mitä tutkimme, mihin materiaaleja käytetään. Otimme huomioon myös yksityisyyden suojan, lupamalla haastateltaville, etteivät he ole tutkimuksessa tunnistettavissa.

Itse työn olemme myös tehneet noudattaen tutkimuseettisiä sääntöjä. Olemme merkinneet lähdeviitteet aina, kun olemme lainanneet toisen tekijän tekstiä. Tulokset olemme myös esittäneet muuttamattomia, ja raportoinnissa pyrimme kertomaan kaiken olennaisen asian tutkimuksesta ja sen etenemisestä.

9.4 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys

Kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Tämän takia virheiden syntymistä yritetään välttää, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Luotettavuuden arvioinnissa voidaan käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Tutkimuksen arviointiin liittyvät myös termit reliabelius ja validius.

Reliaabeliuksilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä kahdella eri kerralla saadaan sama tulos. Reliaabeliuksin voi myös määrittellä siten, että kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 186.) Validius taas tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirjärvi ym. 2009, 231)

Meidän tutkimus on siltä osin luotettava, että se on helposti toistettavissa. Tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös se, että olemme kuvanneet miten toteutimme tutkimuksen. Kaikki tutkimusvaiheet näkyvät työssä. Työhön luotettavuutta tuo myös se, että haastatteluista sekä vertailuista saadut tulokset tukevat toisiaan, esimerkiksi molemmissa on huomattavissa, että vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön panostetaan nykyisin enemmän.

Työssä tehdyt vertailut ovat luotettavia, koska käytimme kaikkia saatavilla olevia varhaiskasvatuksen suunnitelmia. Tietysti vertailun olisi voinut tehdä eri tavalla ja yksityiskohtaisemmin, mutta uskomme, että tärkeimmät tulokset olisivat silti samat kuin meidän saamamme.

Tutkimuksen yleistettävyyttä lisäisi haastateltavien suurempi määrä, jolloin huomioitaisiin myös suuret kaupungit sekä pienet kyläyhteisöt, joissa päivähoito poikkeaa suuresti pieniin tai keskisuuriin kaupunkeihin verrattuna. Myös päiväkotien koko vaikuttaa tuloksiin, koska suuremmissa yksiköissä haasteet voivat olla erilaisia kuin pienemmissä yksiköissä.

9.5 Ammatillinen kasvu ja opinnäytetyöprosessi

Yksilön omat psyykkiset, henkiset, sosiaaliset sekä maailmankatsomukselliset muutokset kuuluvat ammatilliseen kasvuun. Tämä käsittää ammatti-identiteetin synnyn ja ammattietiikan omaksumisen. Ammatillinen kasvu usein kuvataan prosessina, jonka kehitys on ajoittain nopeaa ja toisinaan hidasta. Ora-Hyytiäinen (2005) on jakanut ammatillisen kasvun kolmen eri vaiheeseen, ammatinvalintaan, ammattiin kasvamiseen ja ammatissa kehittymiseen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 34.)

Meille tämä opinnäytetyö prosessi on ollut tärkeä osa ammatillista kasvua. Ensinnäkin koko opinnäytetyö on ollut pitkä prosessi. Aiheen saimme keväällä 2010, eli tämä työ on ollut, välillä enemmän ja välillä vähemmän, mielessä jo pari vuotta. Tällainen pitkä aikainen ja meille laaja tutkimus on hyvin opettavainen, mutta myös stressiä aiheuttava työ. Opinnäytetyön avulla olemme kuitenkin ymmärtäneet aikataulutuksen tärkeyden, ja sen, että täytyy olla joustava erilaisiin muutoksiin, olivatpa ne sitten suunniteltuja tai yllättäviä.

Pari työskentelyn hyöty oli se, että toinen saattoi aina auttaa, jos kirjoitus ei toiselta luis-
tanut. Toinen näkee asiat omista lähtökohdistaan käsin, joten hänellä usein on hyviä
neuvoja ja näkemyksiä asian eteenpäin viemiseksi. Koimme myös, että aikataulussa
pysyttiin paremmin kuin, että olisimme tehneet työtä yksin. Se, että työstä riippuu muu-
kin kuin oma edistyminen, motivoi tekemään opinnäytetyötä. Tällainen pitkä yhteinen
prosessi on ollut arvokas kokemus, koska siinä testataan vuorovaikutustaitoja. Miten
yhteistyö onnistuu stressin ja kiireen keskellä, onneksi meiltä tämä sujui hyvin.

Työn tekoa on hankaloittanut se, että olemme eri kouluissa, joten ohjeistuksien ja käy-
täntöjen yhteen sovitus on ollut haastavaa. Yhdessä tekemistä on myös verottanut etäi-
syyss ja sekä molempien muut koulutehtävät sekä työt. Kuitenkin olemme tyytyväisiä,
että teimme työn yhdessä. Molemmat aiomme työskennellä tulevaisuudessa varhaiskas-
vatuksen kentällä, joten prosessi on vienyt mieltä ja ajatuksia jo sinne suuntaa. Työn
avulla olemme myös tutustuneet varhaiskasvatuksen historiaan ja syventyneet muuten-
kin asiaan. Tämä prosessiin on vahvistanut, että olemme valinneet mieleisen alan itsel-
lemme. Prosessin voisi myös sanoa olevan välietappi, siinä koulutuksellemme loppuu ja
työssä oppiminen työntekijänä alkaa.

Opinnäytetyöprosessin edetessä kävi selväksi, kuinka nopeasti muutokset näkyvät päivähoidossa. Mikäli oma työura kestää noin 40 vuotta, niin siinä ajassa pääsee seuraamaan monia suuriakin muutoksia. Omasta lisäkouluttautumisesta tulee huolehtia, jotta pystyy sopeutumaan muutoksiin.

Opinnäytetyöprosessi on hyvin pieni osa ammatillista kasvua, suurin kasvun ammattilaiseksi tapahtuu työssä. Opinnäytetyöprosessi valmistelee ihmistä kohti ammatissa kehittymistä, jota tapahtuu koko työuran ajan. Jos ihminen kokee olevansa valmis ammatilainen, niin silloin hän ei varmasti ole sitä. Jokainen voi kehittyä omassa työssään koko uransa ajan ja siihen tulisikin saada tukea ja kannustusta. Opinnäytetyöprosessin lopuksi huomaa millaisia asioita tekisi toisin, jos saisi aloittaa prosessin alusta.

LÄHTEET

- Asetus lasten päivähoidosta 2§ (16.6.1995/882) <http://www.finlex.fi/fi/laki/Ajantasa/1973/19730239>
- Brotherus, Annu; Hasari, Allan & Helimäki, Elina 1990. Varhaiskasvatuspedagogiikka. Helsinki: Kirjayhtymä
- Hallituksen esitys lasten päivähoidosta. HE 211/1994. 30.9.1994. Viitattu 23.1.2012.
- Helsingin kaupunki 2012. Päivähoito ja esiopetus. Viitattu 9.2.2012.
http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/P_iv_hoito/Esiopetus
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja Kirjoita. Kirjayhtymä Oy.
- Jyväskylän yliopisto 2012. Sanasto. Viitattu 14.2.2012. <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanatkansio/sosiaalinen-paaoma>
- Kaskela, Marja & Kronqvist, Eeva-Liisa. (2007) Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Helsinki: Stakes.
- Karila, Kirsti; Kinos Jarmo & Virtanen Jorma (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Osuuskunta Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272. Finlex 2005.
- Metsämuuronen, Jari 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia- sarja 4. International Methelp Ky.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään - näkökulmia 2010- luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Möttönen, Marja 2001. Säilytyspaikasta virikepaikaksi -päivähoidon muutos ammattilaisten kokemana 1980–1990-luvuilla. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu - tutkielma.
- OAJ 2012. Kelpoisuudet. Viitattu 16.2.2012. http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,529759&_dad=portal&_schema=PORTAL

- Ojala, Mikko 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Opetushallitus 1996. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 1996. Edita Oy: Helsinki.
- Opetushallitus 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Yliopistopaino: Helsinki.
- Opetushallitus 2010. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Juvenes Print: Tampere.
- Opetushallitus 2012. Koulutus ja tutkinnot. Viitattu 9.2.2012.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus
- Perkiö, Mikko (toim.) 2009. Perspective to Global Social Development. Yliopistopaino: Tampere.
- Päivähoidon kasvatuskomitean mietintö. Komiteamietintö 1980:31. Päivähoidon kasvatuskomitean mietintö. Valtion painatuskeskus: Helsinki.
- Seikola, Henriikka 2008. Tavoitteena kasvatuskumppanuus. Vanhempien mielipide yhteistyöstä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Diakoniammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Opinnäytetyö.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2008/0e0612_Helsinki_Seikola_2008.pdf
- Sosiaalhallituksen julkaisuja 1984. Kuusivuotiaiden lasten esiopetussuunnitelma. Valtion painatuskeskus: Helsinki.
- Sosiaalhallitus 1975 a. Viisi-kuusivuotiaiden kasvatuksessa ja opetuksessa käytettävät työ- ja toimintatavat. Helsinki 1975. Valtion painatuskeskus.
- Sosiaalhallitus 1975 b. Iloiset toimintatuokiot. Helsinki: 1975. Valtion painatuskeskus.
- Sosiaalhallitus 1988. Kolme-viisivuotiaiden lasten päivähoidon toimintasuunnitelma. Sosiaalhallituksen julkaisuja 2/1988. Helsinki 1988, Valtion painatuskeskus.
- Sosiaalhallitus 1986. Alle kolmevuotiaiden lasten päivähoidon toimintasuunnitelma. Sosiaalhallituksen julkaisuja 4/1986. Helsinki 1987, Valtion painatuskeskus.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, Julkaisuja 2002:9,
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>. Tuloste tekijöiden hallussa.

- Stakes 2003 a, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Saarijärvi: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- Stakes 2003 b, toinen tarkastettu painos. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Saarijärvi: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2012. Lastensuojelunkäsikirja. Viitattu 24.1.2012.
http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/#otsikko2
- Vaasan yliopisto 2012. Tutkimusetiikka. Viitattu 9.2.2012.
www.uwasa.fi/tutkimuspalvelut/tutkimusetiikka/
- Välimäki, Anna- Leena 2004. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 23.1.2012.
[http://www.intermin.fi/lh/ita/soster/home.nsf/pages/1164A6AE83742415C2256C6100487719/\\$file/VASU%20Kuopio%20061004%20pp.pdf](http://www.intermin.fi/lh/ita/soster/home.nsf/pages/1164A6AE83742415C2256C6100487719/$file/VASU%20Kuopio%20061004%20pp.pdf)

Liite 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Haastateltava:
 - koulutus
 - mitä lisäkoulutusta saanut
 - kuinka kauan toiminut alalla

2. Järjestääkö työnantaja lisäkoulutusta vai pitääkö sinne hakeutua itse? Saako lisäkoulutukseen käyttää työaikaa? Mihin (uusiin haasteisiin) haluttaisiin lisäkoulutusta? Mihin olisi tarvinnut aiemmin saada koulutusta esim. maahanmuuttajat, kotiväkivalta, päihteidenkäyttö? Luovatko uudet/uudistuneet varhaiskasvatussuunnitelmat lisäkoulutuksen tarvetta?

3. Kuinka uudet varhaiskasvatussuunnitelmat huomioidaan työyhteisössä? Miten lakiuudistukset vaikuttavat työntekoon esim. lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuus?

4. Onko vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on muuttunut, jos on niin miten? Kuunnellaanko lapsia enemmän kuin ennen/onko heillä enemmän vaikutus mahdollisuuksia omiin asioihinsa nykyisin?

5. Miten työmenetelmät ovat muuttuneet ajan kuluessa? Onko varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta kehitelty uusia menetelmiä? (kasvunkansio, lapsen oma vasu, neuvolan kaavakkeet)

6. Miten teillä toimii moniammatillinen yhteistyö ja minkä tahojen kanssa sitä tehdään? Onko yhteistyö lisääntynyt ajan myötä?

Haluatko sanoa jotain aiheesta?